

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Katedra církevních dějin a práva

Bakalářská práce

Markéta Macháčková

Svatá Anežka Česká na pozadí své doby

Saint Agnes of Bohemia against the Backdrop of her Epoch

Praha 2011

vedoucí práce: ThDr. Kamila Veverková, Th.D.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 18. června 2011

Markéta Macháčková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala ThDr. Kamile Veverkové, Th.D. za odborné rady a trpělivou spolupráci při zpracování této práce.

Obsah

Seznam zkratek.....	5
Úvod.....	6
1.Dobové pozadí.....	8
1.1 Období vlády Přemysla Otakara I.....	8
1.1.1 Počátek vlády Přemysla Otakara I.....	8
1.1.2 Poměr Přemysla Otakara I. a Svaté říše německé do roku 1198.....	9
1.1.3 Počátek manželské aféry Přemysla Otakara I. (Adléta a Kostancie)..	12
1.1.4 Poměr papeže Inocence III. a Přemysla Otakara I. ve vztahu ke Svaté říši německé do května roku 1212.....	13
1.1.5 Zlatá bula sicilská.....	20
1.1.6 Vnější a vnitřní politika Přemysla Otakara I. od roku 1215 do jeho smrti roku 1230.....	21
1.2 Období vlády Václava I.	25
1.3 Období vlády Přemysla Otakara II.....	27
1.4 Počátek vlády Václava II.....	28
2. Život a dílo Anežky České.....	29
2.1 Dětství a mládí Anežky.....	29
2.2 Vstup do kláštera.....	32
2.3 Boj o řeholi.....	35
2.4 Působení Anežky do její smrti roku 1282.....	38
3. Anežka Česká v legendách.....	41
3.1 Klasifikace životopisů Anežky.....	42
4. Blahořečení a svatořečení.....	44
4.1 První pokus o svatořečení.....	45
4.2 Druhý pokus o svatořečení.....	46
4.3 Karel IV. a jeho pokus o svatořečení Anežky.....	47
4.4 Potvrzení úcty a povolení oficia a mše svaté.....	47
4.5 Proces kanonizace.....	49
5. Zhodnocení osobnosti Anežky České a doby.....	52

Seznam zkratek:

CDB – Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae

Cit. – citováno

Nar. – narozen(a)

OFM – Ordo Fratrum Minorum

Popř. -popřípadě

Pozn. - poznámka

R. - rok

S. - strana

Sv. – svatý

Tzv.- takzvané

Modlitba za svatořečení

„Modlitba:

Bože, který jsi podivuhodný ve svých

svatých,

vyslyš naši prosbu o svatořečení

naší blahoslavené Anežky Přemyslovny.

Už za svého života získala pověst světice

v evropském křesťanstvu.

Kéž se jí nyní dostane

brzkým svatořečením

celocírkevní úcty,

skrze Krista našeho Pána. “¹

Úvod

Svaté Anežka česká je jednou z nejvýznamnějších žen české historie, její význam a vliv přetrvává po staletí a dnešnímu člověku může sloužit za příklad její obětavý nezištný život založený na duchovním základu. Anežka se narodila jako královská dcera, dalo by se předpokládat, že tím bude její život determinován. Dalo by se to předpokládat tím spíše, že žila v době, ve které ženy obecně neměly velkou šanci rozhodovat o vlastním osudu. Ona se však navzdory dobovým zvyklostem vzepřela svému předurčení a zvolila si vlastní cestu.

Doba, ve které se Anežka narodila, ve které žije a umírá, je jedna z nejsložitějších v dějinách českého státu a celé střední Evropy. Komplikovanost doby měla nepochybný vliv na Anežčin duchovní vývoj a její životní rozhodnutí.

Záměrem této práce je ukázat, že život člověka, ať už je z kterékoliv vrstvy, může být daleko bohatší, pokud je naplněn duchovnem a službou nejpotřebnějším, než život věnovaný společenskému a materiálnímu úspěchu. Struktura práce odpovídá definovanému záměru. První kapitola se zabývá dobovým pozadím a významným, často bouřlivým událostem, ke kterým došlo těsně před jejím narozením a za jejího života. Může se zdát, že tomuto tématu je věnováno až příliš místa. Jednalo se však o období

¹ NĚMEC, J. *Anežka Česká . Úcta a proces svatořečení*. Vídeň: 1987, s. 56.

velmi složité, které mělo podstatný dopad na další osudy českého státu. Z hlediska této práce je nutné porozumění atmosféry doby pro pochopení Anežčiných životních rozhodnutí o vlastní úloze ve společnosti. Další kapitola pojednává o vlastním Anežčině životě a o jejím působení a díle. Třetí kapitola je věnována ohlasu Anežky České v legendách. Následující kapitola popisuje komplikovaný proces jejího blahorečení a svatořečení. Závěrečná kapitola obsahuje zhodnocení osobnosti Anežky a jejího významu pro dnešek.

Přestože Anežka Česká byla svatořečena a náleží jí tedy titul svatá, je pro zjednodušení v textu práce tento titul vynechán a je použito vždy pouze pojmenování Anežka, popř. Anežka Česká.

O době a rovněž o působení Anežky existuje celá řada publikací. Všechny dostupné byly pro práci použity a v textu je na ně odkazováno. V úvodu jsou zmíněny pouze ty stěžejní, ze kterých bylo nejvíce čerpáno. K dobovému pozadí byla použita zejména kniha od Václava Novotného *České dějiny I/III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.*² Významně bylo čerpáno i z publikace Josefa Žemličky *Přemysl Otakar I.*³ Co se týče samotné osobnosti Anežky, základním zdrojem informací byl Jan Kapistrán Vyskočil a jeho práce *Blahoslavená Anežka Česká: Kulturní obraz světice XIII. století*,⁴ Josef Beran *Blahoslavená Anežka Česká*,⁵ Vlastimil Kybal *Svatá Anežka Česká*⁶ a Jaroslav Polc *Světice Anežka Přemyslovna*.⁷

² NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I/III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928.

³ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.* Praha: Svoboda, 1990.

⁴ VYSKOČIL, J.K. *Blahoslavená Anežka Česká Kulturní obraz světice XIII. století*, Praha: Universum, 1933.

⁵ BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974.

⁶ KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká*. Brno: L. Marek, 2000.

⁷ POLC, Jaroslav. *Světice Anežka Přemyslovna*. Praha: Česká katolická charita, 1988.

1. Dobové pozadí

Tato kapitola bude věnována událostem doby, do které se Anežka Česká narodila, ve které žila a ve které umírala. Bylo to období zrodu mocného přemyslovského státu, jeho rozkvětu a na sklonku jejího života i jeho bolestného úpadku vlivem vnějších nepříznivých okolností. Dotkneme se nejdůležitějších událostí vlády českého krále Přemysla Otakara I.,⁸ stručněji pojednáme o králi Václavu I.⁹ a Přemyslu Otakaru II.¹⁰, a kapitolu ukončíme nástupem krále Václava II.¹¹

1.1. Období vlády Přemysla Otakara I.

V rámci členění českých dějin se obvykle volí jako přelom mezi raným a vrcholným středověkem rok 1197. Tímto rokem začíná dlouhé a stabilní období vlády Přemysla Otakara I., jehož výsledkem je změna malého knížectví ve středu Evropy v mocné království s pevnými hranicemi. Co se týče Svaté říše římské, kterou nelze pominout pro spjatost s dějinami českými, smrtí císaře Jindřicha VI. z rodu Štaufů v roce 1198 se počíná období bojů o říšský trůn.

1.1.1 Počátek vlády Přemysla Otakara I.

V roce 1197 došlo již ke druhému pokusu Přemysla zmocnit se českého trůnu. Za podpory svých českých stoupenců i přátel ze zahraničí přijel tohoto roku Přemysl z exilu v Míšni do Čech.¹² Po příjezdu do Prahy se ale za knížete biskupa Jindřicha Břetislava postavila většina velmožů, a to z obavy před mstou Přemysla za jejich tehdejší dezerci u Zdic v r. 1193, kde přešli na biskupovu stranu.¹³ Biskup nemocen a pln nedůvěry ve své okolí se nechal převézt do štaufského Chebu a zde v roce 1197 zemřel. Postavu biskupa Jindřicha Břetislava lze chápat spíše v negativním světle, a to na základě událostí, které nastíníme nyní. V roce 1191 po smrti knížete Konráda II. Oty vystoupily proti sobě dvě dvojice bratrů: Přemysl a Vladislav (synové Vladislava II.) a

⁸ Přemysl Otakar I. (zemřel v roce 1230) byl v letech 1192-1193 a 1197-1198 českým knížetem a v letech 1198-1230 třetím českým králem z rodu Přemyslovců. Byl prvním českým králem, kterému se podařilo dědičně zajistit královský titul i pro své potomky. Komplexní hodnocení vlády Přemysla Otakara I. podává český historik Vratislav Vaniček v práci, která je součástí řady Velké dějiny zemí Koruny české. Srov. VANIČEK, Vratislav. Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. II. 1197-1250. Praha-Litomyšl: Paseka, 2000.

⁹ Václav I. českým králem od roku 1230-1253. Potvrzen volbou za českého krále už byl dne 26.7. 1216.

¹⁰ Přemysl Otakar II. českým králem od roku 1253-1278.

¹¹ Václav II. českým králem od roku 1283-1305.

¹² ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.* Praha: Svoboda, 1990, s. 69.

¹³ Tamtéž s. 64

Václav se Spytihněvem (brněnská přemyslovská větev). Biskup Jindřich Břetislav¹⁴ jako oddaný stoupenec císaře využil situaci k vlastní kandidatuře. V roce 1193 docílil spojení úřadu českého knížete, moravského markraběte a pražského biskupa. Tím, že všechny tři tituly splynuly, byla tak shodou okolností posílena jednota českého státu.¹⁵

Po smrti knížete biskupa Jindřicha Břetislava zemští velmožové povolali na pražský stolec Vladislava, jehož prvním krokem bylo uvedení jednoho ze svých kaplanů Daniela Milíka¹⁶ do biskupského úřadu. Vladislav využil situace po smrti císaře Jindřicha VI. Akt investitury, který uděloval dříve pražskému biskupovi římský král nebo císař, Vladislav obešel, a to bylo velmi odvážné rozhodnutí. Akt investitury v podstatě odňal císaři a přisoudil ho sobě.¹⁷

Přemysl po jarním pokusu ovládnout pražský hrad se musel opět vrátit zpět do Němce, ale v listopadu 1197 se vrátil s přáteli do Čech, kde k jeho skupině se přidávali postupně další přívrženci a počet přemyslovských bojovníků narostl. „*Přemysl a přívrženci jeho ... táhli ku Praze ozbrojeni, připraveni buď zemřít, nebo zjednat sobě chléb a pánu svému knížectví*“.¹⁸ Vladislav provázen biskupem a opaty a nejbližšími přívrženci se dne 6. prosince 1197 setkal s přemyslovským vojskem. V tuto rozhodující chvíli Vladislav prokázal svou politickou prozíravost a zájem o společné blaho země a požádal bratra o tajnou schůzku.¹⁹ Vladislav se zřekl vrchní moci a Přemysl mu dal celou Moravu v léno koruny české. Vladislav si asi byl vědom bratrovy rozhodnosti a schopností vyplývajících z jeho četných životních zkušeností. Přibližně asi v této době, kdy vrcholila německá rytířská móda, přijal Přemysl ke svému českému jménu ještě německé jméno Otakar.²⁰

1.1.2 Poměr Přemysla Otakara I. a Svaté říše německé²¹ do roku 1198

Situace v říši byla ovlivněna úmrtím císaře Jindřicha VI. v Messině a následné dvojvládí na římském trůně dovedl Přemysl Otakar I. obratně využít ve svůj prospěch.

¹⁴ KETTNER, Jiří. *Dějiny pražské arcidiecéze v datech*. Praha: Zvon, 1993, s.154. Jindřich Břetislav byl 16. pražský biskup, bratr knížete a pozdějšího krále Vladislava II., druhý biskup z přemyslovského rodu.

¹⁵ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I*. Praha: Svoboda, 1990, s. 65.

¹⁶ KETTNER, Jiří. *Dějiny pražské arcidiecéze v datech*. Praha: Zvon, 1993, s. 34, 148. Daniel II. 17. pražský biskup (1197-1214), původním jménem Milík z Talmberka. Před zvolením za biskupa byl kaplanem knížete Vladislava III. Jindřicha.

¹⁷ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I*. Praha: Svoboda, 1990, s. 68.

¹⁸ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny země koruny české, svazek II 1197-1250*. Praha: Paseka, 2000, s. 80.

¹⁹ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I*. Praha: Svoboda, 1990, s. 69.

²⁰ Tamtéž s. 70

²¹ V textu budeme dále používat slova říše.

Smrtí Jindřicha VI. vlastně trůn uprázdněn nebyl, protože sám Jindřich se před svou smrtí postaral, aby říšská knížata jednomyslnou volbou určili za jeho nástupce jeho syna Rogera-Fridricha.²² Ten ale v době úmrtí byl ještě malým děckem (dvouletým), neschopným převzít jakékoliv pravomoci. Rodu štaufskému tím hrozilo nebezpečí, že moci by se mohl uchopit někdo z rodu Welfů (strany guelfské). Tu představoval Ota hrabě z Poitou, mladší syn Jindřicha Lva a synovec anglického krále Richarda Lví srdce.²³

Tato situace se musela začít rychle řešit, ale většina přívrženců strany štaufské byla zrovna na III. křížové výpravě a byl tam i arcibiskup mohučský Konrád z Wittelsbachu. Tito urození muži sice ihned po zprávě o smrti císaře přísahali věrnost jeho synovi Fridrichovi, ale měli málo zpráv z domova, jak se tamní situace vyvíjí.²⁴

Osloven byl nejmladší Barbarossův syn a Jindřichův bratr Filip Švábský. Ten se původně připravoval na stav duchovní. V zájmu rodu přispěchal z Itálie domů a zde byl knížaty přesvědčován o nezbytnosti přijetí koruny. Dne 6. března 1198 byl v Ichtershausách knížaty zvolen a 8. března v Mühlausách veřejně prohlášen za budoucího císaře.²⁵ Jestli v této chvíli byl přítomen i Přemysl, přesně nevíme, ale je velmi pravděpodobné, že ho zde zastupoval jeho bratr Vojtěch arcibiskup salzburský. Příležitost korunovace si ale Přemysl utéct nenechal.

Na slavném sjezdu v Mohuči byl dne 8. září Filip korunován. Zde Přemysl obdržel za své věrné služby právo pro Čechy na dědičné království a Filip Švábský prohlásil Přemysla za krále a nadále i všechny jeho nástupce.²⁶ Zde udělené privilegium jednou provždy mělo zabezpečovat to, co už předchozí vývoj přinesl a ještě jednou do minulosti se obracelo tím, když potvrzovalo říši českou v jejích dávných hranicích. Dále připadlo panovníkům českým právo investovati domácí biskupy. To, co učinil Vladislav proti právu říše, když uvedl v úřad biskupa Milíka, bylo již nyní plným právem českého panovníka. Zrodil se tu obsah ještě neexistující Zlaté buly sicilské. Originál textu se nezachoval, jeho znění však vcelku spolehlivě reprodukuje úvodní články Zlaté buly sicilské z roku 1212, přejaté z Filipovy listiny.²⁷

²² NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 220.

²³ Tamtéž s. 226.

²⁴ Tamtéž s. 220.

²⁵ Tamtéž s. 221.

²⁶ Tamtéž s. 223.

²⁷ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.* Praha: Svoboda, 1990, s. 83.

Tyto Filipovy kroky ukazovaly na jeho vděčnost za postoje Přemyslovy, ale směřovaly i do budoucnosti, kdy očekával od Přemysla podporu a oddanost.

Říše měla krále a mohlo by se zdát, že napětí pominulo. Ale stávající situace nevyhovovala straně guelfské (papežské), za kterou mocně brojil kolínský arcibiskup Adolf z Alteny. V nedávné minulosti se utkali o svá práva císař Fridrich Barbarossa z rodu Štaufů s vévodou saským Jindřichem Lvem z rodu Welfů. Nyní proti sobě stáli jejich synové Filip a Ota. Oba mladíci byli odhodláni bránit práva svých rodů.²⁸ Filip nacházel podporu ve středním Německu, ve Švábsku a v Porýní, kde se rozkládaly pozemky Štaufů a jejich přívrženců. Otu naopak podporovali členové jeho rodu a říšská knížata, která stranila Welfům. Welfové byli odedávna silní přívrženci papežství. Odtud i pramení zcela jasná podpora papeže Inocence III. Otovi. Nezanedbatelná byla ale i podpora jeho strýce krále Anglie Richarda Lví srdce. Ota byl proto dne 9. června 1198 říšskými knížaty v Kolíně nad Rýnem zvolen králem jako Ota IV.²⁹ Avšak odedávna platilo za korunovační město Cáchy, které ale v době zvolení Oty bylo v rukou Filipových. Ota musel postupovat rychle, asi pravděpodobně zradou se zmocnil města a byl zde 12. července korunován arcibiskupem kolínským Adolfem. V říši nastala zvláštní situace: byli korunováni dva králové: Filip byl zvolen dříve, pravými insigniemi, Ota sice později, korunován korunou sice nepravou, ale na místě spojeném tradicemi.³⁰

Filip vystihl jistou převahu a pokusil se vojensky zasáhnout z Mohuče proti Otovi. Nejochotněji mu v nabídce pomoci vyšel vstříc Přemysl. České vojsko, které Přemysl co nejdříve očekával, se ale u Würzburgu z neznámých důvodů rozpadlo. Zda byla příčinou vzpoura či podobná záležitost už nelze dnes zjistit. Z pramenů vyplývá, že zejména velmož Jiří z Milevska spolu se svými lidmi patřil k těm nemnohým, kteří zachovali věrnost králi Přemyslovi. I když bylo české vojsko značně oslabené, vynikalo houževnatostí po boku Filipově. Tato vojenská výprava nepřinesla jasné rozhodnutí o vítězi, ale Otovu moc značně oslabil. Byl to začátek vleklého sporu, který se protáhl na několik let.³¹

Přemysl uzavírá první rok svého panování s poměrně dobrým ziskem. Získal dědičný královský titul, Čechy jako království stoupily na ceně. Přemysla ale uznával jen Filip

²⁸ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 226.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.* Praha: Svoboda, 1990, s. 79.

³¹ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 227

Švábský a jeho strana. Ota IV. Brunšvický ho ignoroval a papežská kurie mlčela. Přemysl dobře věděl, že je zapotřebí, aby získal respekt i od ostatních mocných tohoto světa.³²

Boj o císařský trůn prohloubil nestabilitu říše, které využívala jednotlivá knížectví ve svůj prospěch, docházelo k úpadku královské autority. Římského krále a císaře knížata uznávala snad jen formálně. Oproti tomu Čechy a Morava začleněné do svazku středověké říše představovaly celistvé území pod jedinou dynastií Přemyslovců. Přemysl si brzy uvědomil, jak cenným může být spojencem mezi hráči o říšský trůn.³³

1.1.3 Počátek manželské aféry Přemysla Otakara I. (Adléta a Kostancie)

Ve svém mládí, kdy žil v exilu v Míšni, uzavřel Přemysl Otakar I. asi jako pětadvacetiletý manželství s Adlétou Míšeňskou, dcerou Oty Bohatého a sestrou markraběte Albrechta a Dětricha Míšenského z rodu Wettinů. Albrecht měl za manželku Přemyslovu neteř Žofii. Manželství Přemysla a Adléty bylo uzavřeno asi v r. 1178-1180. Z manželství se narodily čtyři děti: Vratislav, Markéta, Božislava a Hedvika.³⁴ Adléta prožila s Přemyslem složité období jeho života - období vyhnance bez prostředků žijícího z milostí Wettinů. Situace se částečně změnila, když se vlády v Čechách ujal nevlastní Přemyslův bratr Bedřich, to pak společně s manželkou přesídlil do Čech. Ale k významnějším změnám došlo až v 80. a 90. letech 12. století. Po smrti knížete Bedřicha a jeho nástupce Konráda II. se nedočkavý Přemysl pokusil zmocnit knížecího stolce s pomocí mladšího bratra Vladislava a s přispěním pražského biskupa Jindřicha Břetislava se mu to na krátký čas povedlo. Mezi Přemyslem a biskupem došlo k roztržce, kterou Jindřich Břetislav řešil odchodem do zahraničí. Vydal se na pout' do Santiaga de Compostella, byl však cestou zajat a pozdržen u římského císaře Jindřicha VI.³⁵ Jak celá situace dopadla, jsme již uvedli.

Celý společný život Adléty s Přemyslem probíhal v prostředí boje o český trůn. Z jakých důvodů a proč Přemysl Adlétu opustil či zapudil a pojal za manželku Konstancii Uherskou? Není snadné na to nalézt uspokojivou odpověď. Následníka trůnu měl, a to syna Vratislava, nemusel se tedy obávat, že by po sobě nezanechal nástupce. Nebo snad uvažoval tak, že privilegium, které přijal od Filipa Švábského „titul krále“ jemu a jeho

³² ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.* Praha: Svoboda, 1990, s. 85.

³³ Tamtéž s. 87.

³⁴ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 238.

³⁵ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.* Praha: Svoboda, 1990, s. 60-62.

nástupcům by vlastně platil až od doby zvolení Přemysla králem a tedy toužil, aby se jeho syn již králem narodil. Toto mu stárnoucí Adlétu splnit již nemohla. Další vysvětlení by mohlo být snad milostné vzplanutí stárnoucího muže k mladé a krásné uherské princezně. Ať to bylo jakkoliv, způsobil tím Přemysl značné potíže nejen sobě, ale i ostatním. Nadělal si nové nepřátele a částečně i ohrozil vydobyté pozice.³⁶

Nový sňatek uzavřel pravděpodobně již v polovině roku 1199, neboť v roce 1200 porodila Konstancie své první dítě, syna Vratislava. Radostná událost však přišla v složité době. Předchozí sňatek Přemysla nebyl ještě oficiálně zneplatněn, a mladá Konstancie se ocitla ve velmi nepříjemné situaci. Přemysl se ji snažil co nejrychleji řešit, nechal prohlásit biskupem Danielem téměř dvacetileté manželství s Adlétou za neplatné. Důvodem bylo příbuzenství ve čtvrtém stupni.³⁷ Přemysl však podcenil svoji bývalou choť. Nezůstala nečinně přihlížet křivdě, která ji potkala, obrátila se přímo k papeži o nápravu.³⁸ Šlo ji asi především o uznání práv svých dětí. Přemysl nemohl předpokládat, že tento spor se protáhne na více než deset let a ukončí ho až Adlétina smrt v únoru 1211. Není tajemstvím, že tohoto sporu uměl obratně využít papež Inocenc III., který měl v rukou účinnou zbraň proti Přemyslovi.³⁹

1.1.4 Poměr papeže Inocence III. a Přemysla Otakara I. ve vztahu ke Svaté říši německé

Přemyslovi jistě záleželo jak na legitimitě Danielova episkopátu, tak na legitimitě dětí narozených z nového manželství. Přemysl ale nebyl ten, kdo by se nechal zastrašit či vydírat, jeho politická prozíravost a schopnost vyjednávat i se přizpůsobit stávající situaci využil tak, aby mu z ní vyplynul jistý prospěch. Papežův zájem na vítězství Oty IV. už tu byl zmíněn, ale podpora zahrnovala i získání dostatečného počtu „silných“ stoupenců a to se týkalo i českého království.⁴⁰ Inocenc III. jako velmi schopný papež se snažil svým diplomatickým útokem Přemysla ovlivnit. Papež často Přemyslovi psal, posílal posly a nepřímou tak na něj působil, aby opustil štaufský tábor a přiklonil se

³⁶ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 239.

³⁷ Tamtéž, s. 240.

³⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.* Praha: Svoboda, 1990, s. 91.

³⁹ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 242. Srov. VAUCHEZ, André (Hrsg.) Die Konsolidierung der „Neuen Christenheit“ im 13. Jahrhundert. In *Die Geschichte des Christentums*. Band 5. Freiburg-Basel-Wien: Herder Verlag, 2010, s. 691.

⁴⁰ Srov. HAUCK, Albert. *Kirchengeschichte Deutschlands*. B IV. Berlin-Leipzig: Akademie, 1954, s. 736-742.

k Otovi IV. Brunšvickému. V dopisech ho neoslovoval titulem krále, ale jen vévodou, což mělo naznačit, že korunovace, kterou přijal z rukou Filipových nelze uznat, a doporučil mu přijetí koruny od „skutečného“ krále a budoucího císaře Oty a on je ze své apoštolské pravomoci potvrdí jemu i dědicům.⁴¹

Byla to jistě nabídka lákavá, o které musel Přemysl uvažovat. Při tehdejší významu papežství měla tato nabídka obrovskou cenu. Třikrát byla propůjčena královská koruna českým panovníkům, ale nikdy nebyla potvrzena papežem. Přemysl asi dlouho nepřemýšlel, změnil „prapor“ a přidal se na stranu Oty IV. Brunšvického. Bylo to pravděpodobně v září 1201, kdy už se nezúčastnil sjezdu strany štaufské v Bamberce, přijel tam však jeho bratr Vladislav snad z důvodu neznepokojoval tamní knížata. Ještě na počátku roku 1202 počítal Filip s Přemyslem jako spojencem.⁴²

Na podzim roku 1202 zavítal do Čech papežský legát, který byl vřele přijat králem i českými velmoži. V tu dobu opustil Čechy Přemyslův bratranec Děpolt, zda byla důvodem roztržka či podobně nevíme.⁴³ Jisté je, že našel azyl u příbuzných zapuzené Adléty, u jejího bratra Dětricha Míšeňského. Ti využili odpadnutí Přemysla od Štaufů ke své osobní mstě za opuštěnou a vyhnanou Adlétu. Filip podlehl jejich nátlaku a porušil dané privilegium Přemyslovi z roku 1198 a udělil v Chebu koncem dubna 1203 Čechy v léno Děpoltovi.⁴⁴ To utvrdilo Přemysla, že na Štaufy nemá brát už žádný ohled a připojil se k Otovi, i když to znamenalo, že mu bude muset být vojensky nápomocen. Vzniklá situace ohledně udělení léna Děpoltovi vlastně neměla žádný politický důsledek. Přemysl pevně v rukou držel českou korunu.

Roku 1203 napadl Filip durynského lankraběte, jenž také opustil štaufský tábor. Přemysl neváhal a spolu se svým bratrem se vydali lankraběti na pomoc. Ota před obleženým Merseburkem potvrdil Přemyslovi výsady, dané již Filipem, a daroval mu některé říšské statky.⁴⁵ Legát Guido dne 24. srpna pomazal a korunoval Přemysla za krále.⁴⁶ Ota se mohl cítit vítězem, guelfská strana utvrdila svou pozici. Ota o statečnosti Přemysla informoval papeže, ale ten s uznáním Přemyslovy nabyté královské důstojnosti vyčkával, neboť počítal ještě s dalším jeho využitím pro své politické záměry.

⁴¹ Tamtéž s. 736. Srov. též NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 242.

⁴² Tamtéž, s. 245.

⁴³ Tamtéž, s. 252.

⁴⁴ Tamtéž s. 254.

⁴⁵ Tamtéž s. 255

⁴⁶ Tamtéž s. 256

Přemysl byl však chytrý, předvídavý panovník a výborný stratég, stejně jako papež Inocenc III., kterého požádal o víc, než v co mohl doufat. Žádal totiž, aby pražské biskupství bylo povýšeno na arcibiskupství (metropoli). Lze tu zmínit, že za života Přemysla arcibiskupství nevzniklo, ale jakousi náhradou bylo svatořečení zakladatele a prvního opata sázavského kláštera Prokopa roku 1204. Dne 15. dubna 1204 se ale Přemysl přece jen dočkal a Inocenc III. potvrdil všechna privilegia mu udělená.⁴⁷ Papež ve svém dobrozdání současně vyzývá české biskupy Daniela, Roberta a arcijáhna bechyňského, aby církevními tresty stíhali všechny, kteří proti Přemyslovi se postaví.⁴⁸

Filip Švábský byl Otovým úspěchem poněkud zaskočen a věděl, že lví podíl na tom měli Čechové, ale rozhodl se nevzdávat se a pokusit se ještě téhož roku Otu napadnout na jeho vlastním území v Durýnsku. Výhoda byla na Filipově straně, neboť Otův bratr falckrabí Jindřich se přidal k Filipovi.⁴⁹

Když si Přemysl uvědomil značnou převahu Filipova vojska a zjistil, že výsledek střetu je nejistý, obrátil vojsko a vrátil se domů. Snad i dalším důvodem byla nejistota, že ani na vlastní vojsko se nelze plně spoléhat, vždyť mnozí z nich byli „smýšlením ghibelíny“.⁵⁰ Přemysl vzniklou situaci zase obratně vyřešil, s Filipem začal jednat a svou obratnou diplomacií se mu podařilo k oboustranné spokojenosti vyjednat mír. Český král opětovně přislíbil věrnost Filipu Švábskému a zaplacení odškodného ve výši 7000 hřiven. O nárocích na vládu nedávno Filipem dosazeného Děpolta nepadlo již ani slovo. Chtivý Přemyslův bratranec se musel vrátit na panství svého otce do východních Čech.⁵¹

Nepříjemnost, která na Přemysla čekala, byl ústupek Wettinům ohledně vztahu ke své bývalé manželce Adlétě.⁵² Snad jim slíbil, že se k ní vrátí. Možná že o tom i fakticky uvažoval, protože syn Vratislav, kterého měl s Konstancíí, zemřel jako nemluvně, a on se obával, že už se nemusí dočkat dědice. Ale stále tu byl v záloze syn z prvního manželství, také Vratislav. Možná dalším impulsem k jakémusi návratu bylo i úmrtí bratra Konstancie, uherského krále Emmericha, s kterým spojovalo Přemysla přátelské

⁴⁷ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.* Praha: Svoboda, 1990, s. 96-97.

⁴⁸ Tamtéž, s. 97.

⁴⁹ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 264.

⁵⁰ Tamtéž s. 265. Ghibellínské znamená procísařské.

⁵¹ Tamtéž s. 267.

⁵² ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.* Praha: Svoboda, 1990, s. 99.

pouto. Po něm na uprázdněný trůn nastoupil jeho bratr Ondřej, s nímž Emmerich žil po celý život v nepřátelství.⁵³

Přemyslův obrat v osobních věcech pravděpodobně nešel úplně od srdce, nemyslel to zřejmě zcela upřímně, je pravděpodobné, že Konstancie ani pražský dvůr neopustila. Přesto se snažil z této situace vytěžit maximum. Jakési sblížení s Adlétou nastalo, ale jen na krátkou dobu. Přemysl nechtěl ale ani přijít o výhodné styky, které se mu podařilo navázat při spojení s Otou. To byl zřejmě důsledek sblížení s Dánskem, s nímž byl Ota v úzkém spojení.

Roku 1205 zavítalo do Čech dánské poselstvo. Král Waldemar II. tu žádal o ruku Markétu, dceru českého krále Přemysla a Adléty.⁵⁴ V Dánsku přijala jméno Dagmar, a proslula tam svojí dobrotou a velkorysostí. V kronikách se o ní dochovaly záznamy a v srdci lidí žije dodnes i ve staré národní písni. Markéta-Dagmar, však umřela velmi mladá, asi kolem roku 1213.⁵⁵

Adléta se dlouho ze sblížení se svým manželem netěšila. Roku 1205-6 porodila Konstancie Přemyslovi syna Václava I. Vztah se švagrem Ondřejem uherským se začal také vyvíjet pozitivně a tak Přemysl mohl opustit Adlétu definitivně, nehledě na nesnáze, které tím způsobí.⁵⁶

Jaký postoj zaujímal papež ke změně Přemyslova praporu? Chápal nevyhnutelnost situace, v jaké se Přemysl ocitl, věděl, že jeho rozhodnutí se zrodilo v tísní. Nabádal ho, jak jen to bude možné, aby se opět vrátil k Otovi. Přemysl ujišťoval papeže, že postupoval proti svému přesvědčení a jen pod silou se podrobil Filipovi. Skutečnost byla ale jiná. Přemysl byl vždy nakloněn na stranu Filipovu. České vojsko se hned roku 1205 účastnilo tažení do Porýní.⁵⁷

Dohoda Filipa s Přemyslem zbavila Otu spojenců a jeho postavení se zhoršovalo. K Filipovi se přidal i kolínský arcibiskup Adolf a jeho následovali i další vlivní, jako dolnorýnská a westfálská hrabata, většinou ovlivnění vidinou odměny. Tak konečně v lednu 1205 v Cáchách proběhla Filipova korunovace, tentokrát na správném místě a z rukou správného arcibiskupa.⁵⁸

⁵³ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 269.

⁵⁴ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.* Praha: Svoboda, 1990, s. 99.

⁵⁵ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 272.

⁵⁶ Tamtéž s. 273.

⁵⁷ Tamtéž s. 273-274.

⁵⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.* Praha: Svoboda, 1990, s. 100.

Papež stále trval na svém: Filipa neuznával, kolínského arcibiskupa exkomunikoval, ale nic mu to nepomohlo. Mezitím probíhal Přemyslův proces ohledně rozvázání manželství s Adlétou. Papež obnovil jednání a jmenoval nové soudce ohledně řešení tohoto sporu. Jednání však k ničemu nevedlo, papež si jen chtěl ponechat v rukou prostředek nátlaku na Přemysla.⁵⁹

Situace se rychle vyvíjela a Inocenc III. musel reagovat, pokud nechtěl utrpět porážku své diplomacie. Začal vyjednávat s Filipem Švábským, ne tedy osobně, ale vyslal na jaře 1207 do Němec legáty.⁶⁰

Dále došlo k významné události, když na říšském sněmu v Augsburgu byl zasnouben Přemyslův syn Václav s Kunhutou, Filipovou dcerou.⁶¹ Tento krok nám jasně ukazuje, jak velké přátelství a oddanost musel Filip k Přemyslovi chovat, ale i o snahu trvalého připoutání Čech ke štaufské straně. Druhou dceru Beatrix slíbil Filip někomu z Welfů, pokud se Ota vzdá koruny. Inocenc byl nucen se smířit se situací. Je ochoten uznat Filipa za krále a souhlasí i s jeho následnou císařskou korunovací. Zásah osudu však všechno změnil.⁶²

V létě 1208 se chystal Filip s Přemyslem na mohutné tažení proti Wettinům za vojenského podpory Přemyslova švagra Ondřeje II. Uherského. Na shromáždění knížat v Bamberku však dochází k nečekané události. Král Filip je zde zavražděn falckrabětem bavorským Otou z Wittelsbachu. Byla to osobní msta falckraběte, protože byl snad původně určen za ženicha Filipovy dcery, pravděpodobně Beatrix. Domníval se, že Filip mu chce zabránit i v jeho dalším sňatku s Gertrudou, dcerou Jindřicha Lehnického.⁶³ Tato osobní msta znamenala mnohem víc, uvolnila cestu rozvratu, nestability a nejvíce postihla obyčejné obyvatelstvo. Král nezanechal mužského potomka, brzy po něm zemřela i jeho manželka. O dědických nárocích Fridrichova syna Jindřicha VI. zatím nikdo ani neuvažoval.⁶⁴

Král Přemysl ještě s několika věrnými příbuznými se snažil vraha dostihnout, ale marně.⁶⁵

⁵⁹ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí koruny české, svazek II 1197-1250*. Praha: Paseka, 2000, s. 101.

⁶⁰ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I*. Praha: Svoboda, 1990, s. 101.

⁶¹ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí koruny české, svazek II 1197-1250*. Praha: Paseka, 2000, s. 101.

⁶² ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I*. Praha: Svoboda, 1990, s. 102.

⁶³ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí koruny české, svazek II 1197-1250*. Praha: Paseka, 2000, s. 102.

⁶⁴ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I*. Praha: Jan Laichter, 1928, s. 282.

⁶⁵ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I*. Praha: Svoboda, 1990, s. 103.

Smrt Filipa snad přišla vhod jen papeži, viděl, že se uvolnila cesta pro prosazení jeho favorita Oty Brunšvického. Obava před anarchií přiměla německá knížata i příznivce Štaufů se smířit s Otou a otevřela mu cestu k druhé korunovaci. Když Ota obnovoval sliby papeži, učinil papežskému stolci značné ústupky. „*Ota se odřekl nároků na sporné území v Itálii, odřekl se znovu tzv. regálií a spolií, ustoupil v otázce říšských biskupství*“.⁶⁶

K Otovi Brunšvickému se postupně přiklonila většina říšských knížat, ale Přemysl patřil mezi ty, kteří s podporou váhali. Byli to například Leopold Rakouský, patriarcha Aquilejský, a Ludvík Bavorský, který byl v příbuzenském vztahu s Přemyslem (měl za manželku jeho neter Ludmilu). Ale i ti postupem času přecházeli na Otovu stranu a Přemysl se ocitl osamocen. Jeho situace se ještě zhoršila působením Wettinů. Ti měli plány s Adlétiným synem Vratislavem, kterého by rádi viděli na českém trůnu. Nepřátelství s Mišni bylo pro Přemysla překážkou k podpoře Oty. Dále byl na něj vyvíjen tlak ze strany papeže, který mu domlouval, aby se k Otovi už konečně přihlásil a nepromarnil dobu, kdy už jeho podpora nebude tak žádaná (cenná).⁶⁷

K urovnání vztahů došlo na sjezdu ve Würzburgu, kterého se zúčastnil český král Přemysl spolu se svým bratrem Vladislavem markrabětem moravským. Koncem července se Ota vydal na cestu do Říma pro císařskou korunu, ale v jeho průvodu chyběl oddíl Čechů, který se ho jinak pravidelně účastnil. Pravděpodobně se Přemysl z tohoto závazku vykoupil.⁶⁸

Král Ota dne 4. října 1209 přijal v bazilice sv. Petra císařskou korunu z rukou Inocence III. Mohlo by se zdát, že jeho kariéra se slibně rozvíjí a nic jí nestojí v cestě. Ale Ota IV. udělal osudovou chybu. Vztáhl ruku na něco, co bylo nedotknutelné a co papež nepromine: Ota IV. zatoužil po rozlehlém Sicilském království.⁶⁹

Tento krok znamenal definitivní rozpad letitých spojenců Wettinů a papežské kurie. Papež ho exkomunikoval. Ota IV. doufal, že ze Sicílie vypudí sirotka Fridricha-Rogera, mladého sicilského krále syna Jindřicha VI. a vnuka Barbarossy.⁷⁰ Papež Inocenc III. byl však zdatný politik, který zhodnotil dosavadní situaci a obrátil svou pozornost k mladému Fridrichovi, jehož byl po smrti jeho matky poručníkem. Nyní byl ochoten

⁶⁶ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 282.

⁶⁷ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.* Praha: Svoboda, 1990, s. 104.

⁶⁸ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 286-287.

⁶⁹ Tamtéž s. 289.

⁷⁰ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.* Praha: Svoboda, 1990, s. 111.

dopomoci mladému a vzdělanému Štaufovi k císařské koruně.⁷¹ Inocenc III. si byl vědom, že jen Fridrich je schopen úspěšně čelit Otovi. Na papežovu stranu se přiklonil i francouzský král Filip II. August, který už z principu byl nepřítelem Oty a jeho úzkého spojení s Anglií. Vzhledem k delší nepřítomnosti Oty v Německu i zde došlo k obratu a některá knížata začala projevovat značnou nespokojenost, včetně českého krále Přemysla.⁷²

A nyní se dostáváme k opomenutému synovi Jindřicha VI. Fridrichovi, králi Sicilskému, který se objevil na politické scéně a pro naše české království učinil tak významný počín. Mezitím ještě stále probíhal rozvodový spor mezi Adlétou a Přemyslem, papež nařídil arcibiskupu mohučskému, aby sporné strany obeslal na 1. říjen 1209 před papežský soud. Byla vyzvána i Konstancie, aby i ona vyslala svého zástupce. Byla to předzvěst toho, že papež ji už přestává ignorovat. Ale ani nyní papež nerozhodl, uvedl jen, že v postupu Adlétiných zástupců byly nějaké formální chyby a spor odložil. Dalšího jednání se už Adléta nedožila, zemřela 2. února 1211.⁷³

Mezi nespokojenými říšskými knížaty a českým králem probíhala četná jednání na postupu proti Otovi a to samozřejmě s podporou papeže. K zásadnímu zlomu ale došlo až na setkání v Norimberku, kdy se knížata pod vedením Přemysla rozhodla zvolit Fridricha za císaře.⁷⁴

To si samozřejmě nenechal Ota líbit, přerušil svoje tažení v jižní Itálii a vydal se zpět domů. Hlavního strůjce odporu viděl v českém králi, kterému se chtěl pomstít. Ota ve Frankfurtu, obklopen svými přívrženci, uzavřel smlouvu s Dětřichem Míšenským. Ten slíbil Otovi podporu v boji proti papeži i v boji proti českému králi. Ota na oplátku slíbil, že České království udělí jeho synovci Vratislavovi, synovi Přemysla Otakara z prvního manželství s Adlétou.⁷⁵ K tomu doopravdy došlo v květnu roku 1212 na sněmu v Norimberku, kdy sněm knížat prohlásil Přemysla za sesazeného a přítomnému Vratislavovi předal Ota 6 korouhví a svěřil mu království české v léno.⁷⁶

⁷¹ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí koruny české, svazek II 1197-1250*. Praha: Paseka, 2000, s. 103-104.

⁷² ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I*. Praha: Svoboda, 1990, s. 111.

⁷³ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I*. Praha: Jan Laichter, 1928, s. 290-291.

⁷⁴ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí koruny české, svazek II 1197-1250*. Praha: Paseka, 2000, s. 106.

⁷⁵ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I*. Praha: Svoboda, 1990, s. 113.

⁷⁶ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I*. Praha: Jan Laichter, 1928, s. 300.

1.1.5 Zlatá bula sicilská

Situace by se mohla zdát pro Přemysla nepříznivá, ale události venku se pohnuly. Mladý Fridrich po jednáních v Římě s papežem souhlasil, že přijme nabízenou císařskou korunu a potvrdil Sicilské království v léno papežského stolce a jeho malý syn Jindřich byl korunován za sicilského krále.⁷⁷

Podporu našel i u francouzského krále, který ho podpořil finančně. Fridrich postupoval na sever. Prvního úspěchu dosáhl ve Švábsku a to v Basileji a Kostnici. Prozatím byl Ota silnější a své postavení si chtěl upevnit sňatkem s Beatrix, dcerou zesnulého Filipa Švábského. K svatbě skutečně došlo, ale mladá nevěsta po pár týdnech zemřela.⁷⁸

Mladý Fridrich se ukázal jako skutečný taktik. Byl to velmi vzdělaný člověk, mluvil šesti jazyky, mezi jeho učiteli byli Řekové i muslimové. V náboženských otázkách byl velice střízlivý. Vyhnul se přímého střetu s Otou a pomalu postupoval do středu Evropy, kde se k němu postupně přidávalo stále více přívrženců. Pro Přemysla nastala rozhodující chvíle. Nevíme, zda čekal Přemysl na Fridricha v Basileji. S větší pravděpodobností bylo do Basileje vysláno poselstvo od Přemysla nebo použito kuriální diplomacie, která byla zasvěcena do plánů a tužeb českého krále.⁷⁹

Fridrich si byl vědom oddanosti a podpory, které se mu dostalo od Přemysla, a na zásluhy Čechů o císařství nezapomněl. Dne 26. září 1212 vystavil Fridrich II. v Basileji Přemyslovi a jeho bratru Vladislavovi *Zlatou bulu sicilskou*. Byly to vlastně tři listiny, které dovršily Přemyslovu celoživotní politickou snahu.⁸⁰ Fridrich zde potvrdil výhody, které už udělil českému králi jeho strýc Filip, když uznal českou královskou hodnost pro Přemysla, že i jeho nástupci mají dědičné království beze všech platů, a přidal k nim i další. Daroval Přemyslovi hrady Floss, Schwarzenberg, Liechtenstein, provincii Milin a hrad Donín.⁸¹ Některé články Zlaté buly sicilské zahrnují rovněž výsady, které poskytl Přemyslovi už Ota IV. Brunšvický v roce 1203. Dále zde byla upřesněna účast Čechů na říšských sjezdech, kdy se měli zúčastnit jen sjezdů svolaných do Bamberku, Norimberku a Merseburku. A dále bylo necháno na rozhodnutí Přemysla a jeho nástupců, zda připojí k římským jízdám svých 300 oděnců nebo zda zaplatí náhradou

⁷⁷ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 303.

⁷⁸ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny země koruny české, svazek II 1197-1250.* Praha: Paseka, 2000, s. 106.

⁷⁹ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 303.

⁸⁰ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.* Praha: Svoboda, 1990, s. 116.

⁸¹ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 306.

300 stříbrných hřiven.⁸² Ustanovení Zlaté buly sicilské mělo pro Čechy nesmírný význam i do budoucnosti, i když později některé články pozbyly smyslu. Nejtrvalejší význam měl dědičný královský titul. Přemysl se nyní nacházel na vrcholu své politické moci a význam českého království byl na vzestupu.⁸³ Začátkem roku 1213 se konečně Přemysl setkal na sněmu v Řezně s novým římským králem. Na dalším sněmu v Chebu se v červenci 1213 Fridrich potvrdil Zlatou bulou chebskou papeži všechny sliby, které předtím Ota IV. slíbil papeži a potom je odmítl splnit. Jedná se o nároky na sporné kraje v Itálii a ustupuje i ve věci své kontroly nad německými biskupy. Obsah buly schválila většina knížat včetně Přemysla.

Fridrich nyní s podporou většiny knížat chystal válečnou výpravu proti Otovi.⁸⁴ Rozhodující silou v jeho vojsku představovali Čechové a Moravané s Přemyslem v čele. Slibný začátek výpravy však skončil u Quedlinburgu, který odolal obléhání, důvodem neúspěchu byla snad blížící se zima a nedobytný hrad. Nicméně Přemyslovo vojsko nevyšlo naprázdno, ale získalo značnou válečnou kořist.⁸⁵ Postupně dochází k rozpadu Otovy moci, kterým ztrácí řadu opevněných míst.⁸⁶ V červenci 1215 Fridrich dobyl Cáchy a zde se nechává znovu korunovat. Koncil v římském Lateránu v listopadu 1215 potvrdil volbu Fridricha II., Ota od té doby už hrál zcela bezvýznamnou roli a roku 1218 umírá v zapomnění.⁸⁷

1.1.6 Vnější a vnitřní politika Přemysla Otakara I. od roku 1215 do jeho smrti roku 1230

Přemysl obrátil nyní svou pozornost k domácím záležitostem. Dělal mu starost volba jeho nástupce. Byl si vědom svého věku a chtěl svému synu Václavovi, narozenému 1205-6, zajistit trůn. To se mu pomocí jeho obratné politiky i podařilo. V červnu 1216 se v Praze sešlo shromáždění velmožů, biskupů, včetně markraběte Vladislava, ze kterého vzešel návrh na Václavovo zvolení.⁸⁸ Arcijáhen Beneš se hned vypravil se zprávou k Fridrichovi II, aby mu oznámil, že jednomyslnou volbou byl zvolen za krále prvorozený syn krále Přemysla Václav. Tento krok nebyl ani zapotřebí,

⁸² ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.* Praha: Svoboda, 1990, s. 117.

⁸³ Tamtéž s. 119.

⁸⁴ Tamtéž s. 124.

⁸⁵ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 312.

⁸⁶ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.* Praha: Svoboda, 1990, s. 125.

⁸⁷ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 314-315.

⁸⁸ Tamtéž, s. 318-319.

jelikož ustanovení Zlaté buly sicilské to už nevyžadovalo. Ale přesto Přemysl tak postupoval, aby odstranil v budoucnosti jakékoliv pochybnosti a tak Fridrich 26. července 1216 výsledek volby schválil a potvrdil malého Václava za českého krále.⁸⁹

Tímto krokem asi Přemysl nezamýšlel úplné odstranění dosavadní zásady nástupnického řádu stařešinského a přechod na nový řád podle prvorozenství. Královi synové Vratislav z prvního manželství a Václav nebyli nejstaršími členy přemyslovského rodu. Přemyslův důraz daný na prvorozenství je použit proti Vratislavovi. Volbou mladého Václava byl Vratislav prohlášen za nelegitimního. Nárok na trůn podle zásady stařešinství by měl markrabě Vladislav, který ale svou velkomyslností se ho vzdal ve prospěch Václava. Naopak jiný postoj zaujali Děpolticové, kteří navázali přátelský vztah s míšeňským dvorem, kde přebýval i Vratislav. Sám Děpolt asi uvažoval o jisté možnosti svého nástupnictví na český trůn, byl starší než Václav i Vratislav. Jeho vyhlídky byly ale mizivé, vždyť nikdo z jeho rodiny neusedl nikdy na knížecí stolec. Děpolt se cítil králem přehlížen a ani jeho jméno není uvedeno v seznamu na shromáždění velmožů při volbě malého Václava. Přemysl svou politickou obratností připravil Václavovi vhodné podmínky pro jeho další působení.⁹⁰

Další léta svého života Přemysl musel řešit spor s biskupem Ondřejem, který nastoupil po biskupovi Danielovi. Ondřej působil i jako Přemyslův kancléř, tato funkce vyplývala z jeho úřadu probošta kapituly u sv. Víta na Pražském hradě. Jejich vztah v té době musel být dobrý, jinak by se bez Přemyslova přispění nestal biskupem pražským.⁹¹ Ke zlomu došlo až po návratu Ondřeje ze IV. Lateránského koncilu. Posílen papežským programem se zcela změnil. Horlil pro církevní práva a vadilo mu, že církev je závislá na světské moci.⁹²

Byl bytostně přesvědčen o vyvýšenosti moci duchovní nad mocí světskou. Biskup Ondřej denuncioval u papeže na českého krále i velmože. Uváděl, že církvi jsou v nedostatečné míře odváděny desátky, kněze ke kostelům jmenují laikové, aniž se přihlíží k názorům biskupa.⁹³

⁸⁹ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.* Praha: Svoboda, 1990, s. 129

⁹⁰ Tamtéž s. 130-131.

⁹¹ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 324.

⁹² ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.* Praha: Svoboda, 1990, s. 225

⁹³ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny země koruny české, svazek II 1197-1250.* Praha: Paseka, 2000, s. 137.

Dále měl výhrady, že duchovní podléhají světským soudům. Situace se tak vyostřila, že Ondřej vyhlásil nad svou diecézí interdikt a odešel do Říma. Ondřejův interdikt nebralo vážně jak nízké duchovenstvo, tak i většina pražské kapituly odmítla biskupa Ondřeje respektovat.⁹⁴

Ondřej usiloval o to, aby Praha byla povýšena na metropoli, tím by se zvýšil i počet biskupství v Čechách a patrně si od toho i sliboval těsnější kontakty s Římem. Přáním papeže i českého krále bylo, aby spor byl rychle vyřešen. K tomu došlo až na shromáždění na Šacké hoře, kurie dosáhla určitých zisků a biskup dosáhl formálního uznání většiny požadavků. Přemysl však z tohoto sporu nevyšel poražen. Udělal některé ústupky, ale upevnil sepjetí církve s korunou a omezil moc úředníků a velmožů.⁹⁵

Biskup Ondřej umírá v exilu a papež Honorius III. se snaží zasáhnout do otázky nástupnictví po Ondřejovi. Na uvolněný biskupský stolec dosazuje Přemysl svého přívržence Pelhřima, kanovníka pražského a kanovníka mělnického. Nový biskup byl vysvěcen mohučským arcibiskupem. Papež tuto volbu ignoroval a požádal kapitolu o novou volbu. Pelhřim byl pak v Římě donucen k rezignaci. Z pražské kapituly byl pak vybrán Budislav, který záhy skonal.⁹⁶

Na nátlak kurie nyní už za papeže Řehoře IX. byl konečně na biskupský stolec dosazen Jan II. Biskup se stává skutečně nejvyšší církevní autoritou v diecézi a ujímal se také investitur ke kostelům, to skutečně na statcích královských probíhalo bez problému, ale složitější situace byla na držbách šlechtických. Přes značné tlaky papežského Říma nepřestávala církev u nás spatřovat svou hlavní záštitu v panovníkovi.⁹⁷

Kolem roku 1219 se Přemyslovi otevírala cesta ještě k většímu povznesení jeho rodu. Jeho dcera Anežka byla zasnoubena s Jindřichem, synem Fridricha II.⁹⁸ Roku 1220 nastoupil Fridrich svou římskou jízdu a obratným diplomatickým jednáním se mu podařilo, že byl od papeže 22. listopadu 1220 korunován na císaře.⁹⁹ Měl na to určitě vliv i slib papeži na další křížovou výpravu. Pro císaře to byl značný závazek, veškeré spojené náklady na výpravu měl nést císař a úspěchy by sklízel papež. Fridrich se dříve zdržoval v království Sicilském, ale po delší době své nepřítomnosti ho našel v dosti

⁹⁴ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.* Praha: Svoboda, 1990, s. 227

⁹⁵ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 506-513.

⁹⁶ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny země české, svazek II 1197-1250.* Praha: Paseka, 2000, s. 145.

⁹⁷ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.* Praha: Svoboda, 1990, s. 237.

⁹⁸ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 551.

⁹⁹ Tamtéž s. 550.

zbídačeném stavu. Svůj slib křížové výpravy odkládal, poslal sice slíbenou pomoc do Damietty pro papežského legáta Pelágia a vyzval ho, aby vyčkal jeho příchodu. Ten neuposlechl a byl poražen, Damietta byla ztracena. Zatím v Německu za mladého krále Jindřicha působil jako regent jeho vychovatel arcibiskup kolínský.¹⁰⁰

Jeho snahou bylo sblížení s Anglií. Císaři se toto úsilí nelíbilo, v konečném důsledku by to znamenalo zaměření proti Francii. S jiným návrhem přišel Leopold Rakouský. Ten usiloval o zasnoubení své dcery Markéty s mladým králem Jindřichem. Markéta měla nahradit (naši) Anežku.¹⁰¹ To muselo být pro Anežku překvapující a ponižující, vždyť s Markétou společně vyrůstala na rakouském dvoře. Tato intrika Leopoldovi vyšla, sám Jindřich se rozhodl pro rozchod s Anežkou.¹⁰²

Nicméně ovlivnění ze strany Leopolda bylo rozhodující. Snahy rakouských vévodů se ale střetávaly se zájmy Bavor. Bavorsko udržovalo přátelské styky s českou korunou. Anežka opustila Vídeň. Brzy po té se Jindřich oženil s Markétou, která byla o několik let starší než on.¹⁰³

Mezi Čechy a Rakousy vypukly v té době pohraniční spory. Po zavraždění arcibiskupa Engelberta se Ludvík Bavorský roku 1226 stal hlavní postavou regentské správy a spolu s kolínským arcibiskupstvím rozvíjel další plán ohledně sňatku Anežky s Jindřichem III. anglickým králem. Ale ani tato plánovaná svatba se neuskutečnila.¹⁰⁴

V posledních letech svého panování Přemysl Otakar I. část své moci předal svým synům. Václav I. působil v Čechách a markrabě Vladislav v Olomouci. Po smrti Vladislava přešla vláda na severní Moravě na dalšího sourozence Přemysla.¹⁰⁵ Jižní Morava však byla už od počátku vládnutí Přemysla pod přímou správou Prahy.¹⁰⁶

Roku 1228 umírá králova nevlastní sestra Anežka, abatyše kláštera sv. Jiří na Pražském hradě. Král Přemysl Otakar I. ji musel mít ve veliké úctě, snad právě proto své dvě dcery po ni pojmenoval.¹⁰⁷ Prvorozená Anežka umřela ještě v útlém dětství a ta druhá vykonala tolik záslužné práce, že je ctěna až do dnešních časů. Když v létě roku 1230 zemřel vévoda Leopold Rakouský, vládu v Rakousích i ve Štýrsku převzal jeho syn

¹⁰⁰ Tamtéž s. 558-559.

¹⁰¹ Tamtéž s. 560-661.

¹⁰² Tamtéž s. 562.

¹⁰³ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.* Praha: Svoboda, 1990, s. 319.

¹⁰⁴ Tamtéž s. 319

¹⁰⁵ Přemysl (1209-1239) moravský markrabě.

¹⁰⁶ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí koruny české, svazek II 1197-1250.* Praha: Paseka, 2000, s. 125.

¹⁰⁷ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.* Praha: Svoboda, 1990, s. 323.

Fridrich II. Čechové využili situace a vojsko krále Václava I. tam vtrhlo a pustošilo zemi. Dne 15. prosince roku 1230 král Přemysl Otakar I. umírá.¹⁰⁸

1.2 Období vlády Václava I.

Soustavná snaha o rozšíření českého království probíhá i za vlády Václava I. Jeho zájem se nejdříve obrací k sousednímu Rakousku. Výhodu mu v tomto počínání poskytuje jeho sňatek s Kunhutou Švábskou, dcerou krále Filipa Švábského, s kterou byl zasnouben už jako dítě. Příbuzenský sňatek, do kterého český královský rod vstoupil s vévodským rodem rakouských Babenberků (Leopold III. pojal za ženu dceru Jindřicha IV. a zajistil tím příbuzenství mezi rody Šlaufů a Babenberků), se mu stal mocnou oporou v úsilí o získání dědictví babenberského.¹⁰⁹ Po smrti posledního Babenberka Fridricha II. Bojovného v bitvě na Litavě se převážné části rakouského území zmocnil syn Václava I. Přemysl Otakar II., ale o tom se zmíníme později.¹¹⁰

Po nástupu Václava I. na český trůn dochází jednak k proměně politické i kulturní. Určitý vliv měla na to i králova manželka, která vyrůstala v Čechách, ale se svým „mezinárodním“ dvorem. Bylo to období, kdy se prosazovala rytířská kultura, obliba dvorské poezie a zpěvů. V uměleckém slohu se začíná objevovat gotika. V duchovní rovině můžeme mluvit o nástupu františkánské zbožnosti. Václav I. po svém nástupu většinou ponechává nejvýznamnější hodnostáře ve svých úřadech, žádné velké změny neprovádí. Jeho vláda je ovlivněna jednak jeho matkou Konstancií a sestrou Anežkou, ke které chová velkou oddanost a úctu.¹¹¹

Horší je jeho vztah s mladším bratrem Přemyslem, který působí při správě markrabství Moravského. Přemysl chtěl vládnout svrchovaně a často se svým bratrem nespolupracoval, umírá roku 1239. Právě kvůli těmto neshodám přišel Václav I. o část moravského území.¹¹²

V roce 1231 se zase vrátila otázka zasnoubení Anežky. Král Jindřich VII. i na radu Ludvíka Bavorského vyjádřil touhu se s Anežkou, s níž byl dříve zasnouben a kterou

¹⁰⁸ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 590.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 642.

¹¹⁰ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./IV Rozmach české moci za Přemysla Otakara II.* . Praha: Jan Laichter, 1937, s. 234.

¹¹¹ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí koruny české, svazek II 1197-1250.* Praha: Paseka, 2000, s. 328-329.

¹¹² NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 668.

patrně i miloval, oženit a chtěl prohlásit sňatek s Markétou Babenberskou za neplatný.¹¹³

Podobný plán měl i jeho otec císař Fridrich II., jenž Anežku požádal o ruku v roce 1233 a poslal do Prahy slavné poselstvo. Nicméně Anežka byla již rozhodnuta a zvolila si pro svůj další život klášter.¹¹⁴

Další působení Václavovo ovlivnila i situace na východ od našeho království. Objevuje se zde mongolsko-tatarské nebezpečí, jež by mohlo být záhubou pro celý křesťanský svět. Roku 1240 se mění staroslavský Kyjev v trosky.¹¹⁵ Tatarští nájezdníci ale postupují dál na západ a podléhá jim Polsko i Slezsko. Václav zformoval vojenské síly, složené jak z českých, tak německých bojovníků. Jeho vojsko směřovalo přes Žitavsko k Lehnici, kde vládl Jindřich II., manžel jeho sestry Anny. Jindřich II. však nevyčkal příchodu Václavova vojska a začal bitvu, která mu byla osudná.¹¹⁶ Václav dále vyzbrojoval armádu, aby uchránil Moravu od útoku vítězného nepřítele. K Václavovi se připojil i rakouský vévoda Fridrich (Bedřich) Bojovný, ten sice zasáhl do bojů v Uhrách, ale spíše symbolicky. Politická prestiž Václava byla na nesrovnatelně vyšší úrovni. Mongolské plenění ustalo, jakmile přišla zpráva o smrti velkého chána. Nepřímým důsledkem tatarského vpádu do Českého království je čilá stavební horečka a vznikají desítky opevněných hradů.¹¹⁷ Polovina 13. století přinesla řadu politických změn. Jednak to bylo vymření Babenberků, dále boje mezi papežskou a císařskou mocí. Václav po smrti svého staršího syna Vladislava projevuje určitou pasivitu ke vnitřní politické situaci. Svůj čas většinou tráví na loveckých hradech v hlubokých lesích. Při lovu přichází o oko.¹¹⁸

Nespokojená domácí šlechta podporuje Václavova syna Přemysla a ten se postaví proti svému otci a roku 1248 se prohlásí „mladším králem“. Přemyslovi se podaří pod svůj vliv získat skoro celé Čechy. Václav nachází útočiště na panství Boreše z Rýzemburka¹¹⁹ a za pomoci svých přátel vítězí u Mostu. Svou obratnou politikou se mu podaří donutit syna Přemysla k sjednání míru.¹²⁰ Oba Přemyslovci se smířili určitě

¹¹³ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 646.

¹¹⁴ Tamtéž s. 648.

¹¹⁵ Tamtéž s. 724.

¹¹⁶ Tamtéž s. 727.

¹¹⁷ Tamtéž s. 747.

¹¹⁸ Tamtéž s. 778, 788.

¹¹⁹ Tamtéž s. 794.

¹²⁰ Tamtéž, s. 802.

za velkého přispění Anežky.¹²¹ Václav a Přemysl teď vystupují jednotně a přináší jim to velké zisky. Rakouská šlechta si zvolila za nového vévodu roku 1251 Přemysla.¹²² Budoucí král svůj nárok pro jistotu podpořil i sňatkem s Markétou Babenberskou, sestrou vévody Fridricha Bojovného a vdovou po králi Jindřichu VII. Markétě náleželo právo dědictví i po ženské linii, ale byla starší než Přemyslův otec Václav I. a tak těžko mohl Přemysl očekávat narození dědice.¹²³

1.3 Období vlády Přemysla Otakara II.

Přemyslovci tak na příští čtvrt století ovládli rakouské země. Václav I. zemřel v září 1253 na svém dvoře v Počáplích. Pohřben je v sestřině klášteře Na Františku společně s manželkou Kunhutou Štaufskou, v klášteře, který ji pomáhal vybudovat.¹²⁴

Roku 1253 se ujímá vlády Přemysl Otakar II.¹²⁵ a bojuje o sporná území v Rakousku o Štýrsko, které má ve své moci uherský král Bela IV. Přemysl vítězí a roku 1260 získává Štýrsko a o něco později vévodství korutanské s Kraňskem.¹²⁶ Říše Přemyslova byla nyní velkolepá. K Čechám přibylo i Chebsko a patřila mu většina pozdější državy habsburské. Posunul hranice svého panství až k Jaderskému moři.¹²⁷

Jeho plány šly ale ještě dále. Uskutečnil památnou křížovou výpravu roku 1255 proti pohanským Prusům, v jejichž zemi byl kdysi umučen sv. Vojtěch. Výprava nebyla jednoduchá, země byla plná močálů a výprava se musela uskutečnit v zimě, dokud byla půda zmrzlá. České vojsko slavilo úspěch a Přemysl Otakar II. založil při ústí řeky Pregoly město Královec, které se stalo později korunovačním městem pruských králů.¹²⁸

Na úspěch Přemysla Otakara II. měly vliv rovněž neuspořádané poměry v Německu. V posledních letech svého života se však dostal do konfliktu s papežem. Pomýšlel na získání uprázdněného císařského trůnu, ale většina kurfiřtů zvolila římským králem

¹²¹ Tamtéž s. 796.

¹²² VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí koruny české, svazek II 1197-1250*. Praha: Paseka, 2000, s. 386.

¹²³ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I*. Praha: Jan Laichter, 1928, s. 829.

¹²⁴ Tamtéž s. 851-852.

¹²⁵ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./IV. Rozmach české moci za Přemysla Otakara II*. Praha: Jan Laichter, 1937, s. 13.

¹²⁶ Tamtéž s. 82.

¹²⁷ KROFTA, Kamil. *Malé dějiny československé*. Praha: Orbis, 1947, s. 18.

¹²⁸ Tamtéž.

Rudolfa Habsburského.¹²⁹ Připadal jim méně nebezpečný než mocný český král. Přemysl Otakar II. volbu neuznával a dostal se s Rudolfem do konfliktu. Papež¹³⁰ se přiklonil na Rudolfovu stranu a nad Přemyslem vynesl klatbu. Ani situace uvnitř českého státu se pro Přemysla nevyvíjela příznivě, v Čechách proti němu vypuklo povstání podnícené mocným rodem Vítkovců. Brzy došlo k novému střetnutí, kdy krále znovu opustila část českého panstva a v bitvě na Moravském poli u Dürrenkrutu 26. srpna 1278 padl. Pro jeho zemi nastaly špatné časy za braniborského panství.¹³¹

1.4 Počátek vlády Václava II.

Následníkovi českého trůnu Václavovi II. bylo teprve sedm let. Poručnictvím nad ním bylo svěřeno Otovi Braniborskému,¹³² který byl manželem Přemyslovy sestry. Působení Otovo bylo velmi problematické, jeho hlavní zájem bylo vlastní obohacení. Blaho českého království mu na srdci neleželo. České panstvo to dlouho netolerovalo a zřídilo domácí vládu, které se za pomoci biskupa Tobiáše povedlo roku 1283 dosadit Václava II. na český trůn. Význam králů Václava I. a jeho syna Přemysla Otakar II. mimo jejich politický vliv spočívá rovněž v zásluze o rozšiřování církevních ústavů a podpoře zakládání nových.¹³³

Václav II. nastupuje na český trůn v roce 1283, přičemž sv. Anežka umírá v roce 1282.¹³⁴ Je proto možné v této době popis historického pozadí zde ukončit. Může se zdát, že událostem, ke kterým došlo za jejího života, bylo věnováno až příliš místa. Jednalo se však o období velmi složité, které mělo podstatný dopad na další osudy českého státu. Z hlediska této práce je nutné porozumění atmosféry doby pro pochopení Anežčiných životních rozhodnutí o vlastní úloze ve společnosti.

¹²⁹ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./IV. Rozmach české moci za Přemysla Otakara II.* Praha: Jan Laichter, 1937, s. 269.

¹³⁰ Jednalo se o papeže Řehoře X. (1271-1276)

¹³¹ KROFTA, Kamil. *Malé dějiny československé.* Praha: Orbis, 1947, s. 19.

¹³² Ota V. Braniborský spravoval Čechy v období od roku 1278-1283.

¹³³ KROFTA, Kamil. *Malé dějiny československé.* Praha: Orbis, 1947, s. 19-20.

¹³⁴ BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká.* Řím: Křesťanská akademie, 1974, s. 146.

2. Život Anežky České

Anežka se narodila jako dcera českého krále Přemysla Otakara I. a jeho druhé manželky Konstancie Uherské. Prvorozeným potomkem byl syn Vratislav,¹³⁵ který ale v útlém dětství zemřel. Pak následovaly dcery Judita, Anna, Anežka a syn Václav a nejmladší dcerou byla asi Vilemína (Blažena).¹³⁶ Přesné datum narození Anežky není známo, je uváděn rok 1205,¹³⁷ ale i 1208¹³⁸ a rok 1211.¹³⁹ Josef Beran při určení data narození vychází z prímých pramenů, a to z latinského rukopisu Vita I.,¹⁴⁰ a upozorňuje, že všechny zachované rukopisy skupiny A¹⁴¹ uvádí rok 1205.

Anežka se narodila do situace, kdy její otec netrpělivě očekával mužského potomka, ten se ale narodil až o rok později¹⁴² než Anežka. První tři roky svého života prožila doma.

2.1 Dětství a mládí Anežky

Jak bylo zvykem v této době, byly královské a šlechtické děti svěřovány do klášterní výchovy.¹⁴³ Už král Vladislav, její dědeček, který kláštery zakládal,¹⁴⁴ svěřoval své děti do klášterní výchovy, převážně premonstrátské a cisterciácké. Anežka jako tříletá byla poslána pravděpodobně i se svou o rok starší sestrou Annou do cisterciáckého kláštera v slezské Třebnici.¹⁴⁵ Klášter založila Hedvika,¹⁴⁶ manželka vratislavského vévody Jindřicha I. Bradatého. Hedvika byla velmi zbožná žena a měla značný vliv na výchovu obou dívek. U Hedviky se Anežka setkala s velkou pokorou, skromností a dobročinností, která pro ni byla příkladem v jejím dalším životě. Proč právě směřovala Anežka a její sestra do kláštera ve Slezsku, nám vysvětluje Legenda¹⁴⁷ sepsaná na

¹³⁵ JANUSOVÁ, Jana. *Ženy kolem českých knížat a králů*. Ostrava: Amonium servis, 1991 s. 21

¹³⁶ Tamtéž s. 22.

¹³⁷ BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974, s. 5.

¹³⁸ KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká*. Brno: L. Marek, 2000, s. 28.

¹³⁹ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* Praha: Jan Laichter, 1928, s. 551. Tento rok přejala i JOACHIMOVÁ, J. v knize *Anežka Přemyslovna*. Praha 1940, s. 19.

¹⁴⁰ BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974, s. 5, poz. Act. SS., Martius I, Antverpie 1668, 509 v č. 2.

¹⁴¹ Tamtéž s. 294.

¹⁴² Tamtéž s. 19.

¹⁴³ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin*. Praha: Zvon, 1991 s. 131.

¹⁴⁴ JIRÁSKO, Luděk. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha: Klášter premonstrátů na Strahově, 1991 s. 42.

¹⁴⁵ BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974, s. 23, pozn. Walter W. Seton, Some new Sources for the Life of Blessed Agnes of Bohemia, London 1915.

¹⁴⁶ SCHAUBER, V.- SCHINDLER H.M. *Rok se svatými*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994, s. 538, 539. Hedvika Slezská nar. r. 1174 v Andechs, zemřela 15.10. 1243 v Třebnici.

¹⁴⁷ Nejstarší latinsky psaná legenda se zachovala v rukopise M 10 Kapitulní knihovny baziliky sv. Ambrože v Miláně. Její latinské znění publikoval J. K. Vyskočil, *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*. Praha 1934.

přelomu 13. a 14. století. Podle ní byla patrně zasnoubena s „jakýmsi“ „polským vévodou“.¹⁴⁸ Jednalo se pravděpodobně o jednoho ze synů Hedviky, po jeho náhlé smrti se Anežka vrací zpět do Čech. Další dva roky prožívá v klášteře, který založil její dědeček.¹⁴⁹ Byl to premonstrátský klášter v Doksanech a zde se jí dostává prvního ucelenějšího vzdělání. Možná, že ho rodiče vybrali z důvodu, že zde získala vzdělání i její teta Anežka, abatyše Svatojirského kláštera na pražském hradě. Anežka si v Doksanech osvojuje literární vzdělání. Silně na ni musela zapůsobit i kultivovanost prostředí. Tamní bazilika jako mimořádně výstavní a rozlehlá patřila k nejkrásnějším románským stavbám v Čechách.¹⁵⁰ V osmi letech se vrací zpátky k rodičům, čeká ji zasnoubení, v té době nic neobvyklého u královských princezen. Její zasnoubení s Jindřichem VII., synem německého císaře Fridricha II., je čistě politická záležitost k posílení postavení její otce krále Přemysla Otakara I.

V důsledku zasnub s Jindřichem byla poslána ke dvoru rakouského vévody Leopolda VI. Babenberského, jemuž byla svěřena výchova budoucí královny a císařovny. Pobyt ve Vídni se velmi odlišoval od Anežčina předchozího klášterního života. Vídeň byla živým obchodním a kulturním centrem a Anežka se tu setkala s dvorskou rytířskou kulturou a měla možnost shlédnout nové klášterní stavby v gotickém slohu. Oproti chmurné a vážné Praze život ve Vídni za Leopolda VI. byl vesel, jak ukázal karneval na počest Venuše, jenž o něco později (1227) uspořádal dvorní básník Ulrich von Liechtenstein.¹⁵¹ Období, které zde strávila, pomohlo Anežce se jazykově vzdělat, osvojila si zde dvorskou etiketu a seznámila se i s lyrickou poezií a francouzskou kulturou vůbec. Anežčin pobyt byl ale náhle ukončen a zasnoubení bylo zrušeno. Hlavní podíl na to měly intriky Leopolda VI.,¹⁵² který usiloval o to, aby jeho dcera Markéta Babenberská¹⁵³ se stala manželkou německého krále Jindřicha VII., a jeho snahy byly korunovány úspěchem. Nebylo to jednoduché a on musel pro svůj plán

¹⁴⁸ SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*. Praha: Odeon, 1989, s. 29. Byl to asi Boleslav syn Hedviky.

¹⁴⁹ JIRASKO, Luděk. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha: Klášter premonstrátů na Strahově, 1991, s. 42. Založil ho Vladislav II. spolu s manželkou Gertrudou krátce po roce 1140.

¹⁵⁰ Česká akademie věd. *Dějiny českého výtvarného umění I. od počátku do konce středověku*. Praha: Academia 1984, s. 55, 56.

¹⁵¹ KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká*. Brno: L. Marek, 2001, s. 55. Ulrich von Liechtenstein nar. kolem roku 1200, zemřel 26.1.1275. Přední štyrský šlechtic liechtensteinské větve z Murau, básník a minesenger.

¹⁵² Leopold VI. rakouský nar. 1198, zemřel 1230

¹⁵³ Dcera Leopolda VI. rakouského, manželka římsko-němec. krále Jindřicha VII., od roku 1252 Přemysla Otakara II.

získat poručníka mladého krále arcibiskupa kolínského Engelberta.¹⁵⁴ K svému plánu využil i svého syna Fridricha, kterého s úmyslem ovlivnit mladého Jindřicha poslal ke dvoru kolínského arcibiskupa. Na konec všechno zařídil tak, že mladý král sám přestal mít o Anežku zájem. V listopadu roku 1225 se konala v Norimberku svatba Jindřicha VII. s Markétou Babenberskou.¹⁵⁵

Jak se cítila Anežka těžko říci, zřejmě opuštěná a podvedená. Zarážející je na tom fakt, že obě dívky se musely dobře znát, vyrůstaly spolu na stejném dvoře a snad byly i přítelkyně. Markéta byla o něco starší než Anežka a také starší než její nastávající manžel Jindřich. Anežka se vrací domů, ale s touto nepříjemnou situací se umí vyrovnat. Chápala již, že pozemský život je plný falše a neupřímnosti a obracela se ke své pevné jistotě: k Bohu. Legenda vypráví, že často navštěvovala pražské kostely a účastnila se bohoslužeb.¹⁵⁶ Musela vidět, jak žijí prostí lidé a určitě už tehdy uvažovala o založení špitálu, kde by se pomáhalo těm nejpotřebnějším a nejchudším lidem. Vzor jistě měla v Hedvice, která obdobné zařízení ve Slezsku vybudovala.¹⁵⁷ V roce 1227 se o Anežku začal zajímat anglický král Jindřich III. Plantagenet¹⁵⁸ a poté dokonce i ovdovělý císař Fridrich II. Možné spojení Přemyslovců s králem anglickým nevyhovovalo císaři Fridrichu II., ten se bál jakéhokoliv zesílení vlivu Anglie v Evropě. Anežka zřejmě už netoužila po manželství, její cíle směřovaly jinam. Pravděpodobně už otci naznačila, že svůj život chce zasvětit Bohu a vybudovat klášter. Roku 1228 umírá Anežčina teta abatyše Svatojiřská¹⁵⁹ a její bratr král Přemysl Otakar I., vědom si svého stáří a únavy, dává syna Václava spolu s jeho manželkou Kunhutou korunovat na krále od mohučského arcibiskupa. Václav byl zvolen za českého krále už roku 1216. Anežka po smrti otce roku 1230 plně rozvinula svůj plán založení kláštera, našla podporu jak u svého bratra Václava I., tak i matky Konstancie.

V nevhodnou chvíli roku 1231 přišel poslední pokus o Anežčino zasnoubení. Jindřich VII. prohlásil svůj sňatek s Markétou Babenberskou za neplatný z důvodu svého

¹⁵⁴ Engelbert, arcibiskup v Kolíně od roku 1216 do 1225.

¹⁵⁵ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. *Anežka Přemyslovna*. Praha: Českomoravský kompas, 1940 s. 26 Jedná se o špitál sv. Ducha ve Vratislavi (1214). Který byl první špitálem v Polsku a svěřen byl augustiniánům.

¹⁵⁶ SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*. Praha: Odeon, 1989 s. 33, pozn. J. K. Vyskočil, 1932.

¹⁵⁷ KOHUT, Vojtěch. *15 dní s Hedvikou Slezskou*. Brno: Cesta, 2001, s. 39. Hedvika založila špitál Ducha svatého ve Vratislavi roku 1214, byl to první špitál v zemi.

¹⁵⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I*. Praha: Svoboda, 1990, s. 319 srovnej i VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. *Anežka Přemyslovna*. Praha: Českomoravský kompas, 1940 s. 26, 28.

¹⁵⁹ Anežka (Přemyslovna), sestra Přemysla Otakara I., abatyše kláštera benediktinek u Sv. Jiří

někdejšího závazku k Anežce.¹⁶⁰ Příčinou asi byla snaha o samostatnou vládu v Německu a osobní spory s otcem. Tato nabídka nebyla lákavá ani pro Anežku, ani pro českého krále Václava I. Ve snaze zmařit rozvodové snahy svého syna rozhodl se císař obnovit svou žádost o Anežčinu ruku.¹⁶¹

2.2 Vstup do kláštera

V té době se na pražský přemyslovský dvůr dostávají nové duchovní proudy. Nejvíce Anežku oslovilo učení světce Františka z Assisi.¹⁶² Rozhodla se přijmout nejnovější řeholi¹⁶³ té doby, která přinášela mravní obrodu náboženského života. Anežka se za této situace a s ohledem na svého bratra obrátila tajně dopisem¹⁶⁴ k papeži Řehořovi IX.¹⁶⁵ Sdělila mu svůj úmysl zasvětit život Kristu. Papež si rozhodně nepřál spojení Přemyslovců s rodem Štaufů, a proto měl radost z Anežčiny zbožnosti. Povzbudil ji laskavým dopisem a schválil a potvrdil její rozhodnutí. Teprve když byl Anežčin úmysl podpořen papežskou autoritou, oznámil král Václav I. sestřino rozhodnutí císařským posílům. Nyní už se mohla Anežka plně věnovat svému plánu založení kláštera a špitálu.

Anežka musela mít informace i o činnosti své sestřenice Alžběty Durynské¹⁶⁶, která se už setkala s misijní činností františkánského řádu menších bratří. Alžbětu tento reformní duchovní proud velice zasáhl a po smrti svého manžela roku 1227 opustila lankraběcí dvůr a plně se věnovala chudým. Její rozhodnutí ale vyvolalo nesouhlas příbuzných a ona musela odejít na okraj panství do Marburku, kde v roce 1228 založila špitál pro nemocné. Alžběta Durynská umírá roku 1231 po krátké nemoci a následkem úplného vyčerpání.¹⁶⁷ Pro Anežku je charakteristické, že je rozumnější a uvážlivější ve svém jednání. Snaží se o oficiální prosazení nejnovějších duchovních i kulturních proudů do

¹⁶⁰ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. *Anežka Přemyslovna*. Praha: Českomoravský kompas, 1940, s. 30, 31.

¹⁶¹ SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*. Praha: Odeon, 1989, s. 34, 35.

¹⁶² SCHAUBER, V. – SCHINDLER, H. M. *Rok se svatými*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994, s. 513, 514. Sv. František zakladatel řádu Ordo Fratrum Minorum (františkáni), narozen v r. 1181/82 v Assisi, zemřel 3. října 1226.

¹⁶³ Františkánské prameny I. Řím: Velehrad – křesťanská akademie, 1982, s. 23. Papež Honorius III. roku 1223 schválil konečnou verzi františkánské řehole.

¹⁶⁴ BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974, s. 29.

¹⁶⁵ MAXWEL-STUART, P.G. *Papežové život a vláda*. Praha: Svoboda, 1998, s. 112, 113. Působil na papežském stolci od roku 1227 do roku 1241. Měl za sebou kariéru církevního právníka a papežského legáta.

¹⁶⁶ SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*. Praha: Odeon, 1989, s. 43. Srov. též HAUCK, Albert. *Kirchengeschichte Deutschlands*. B IV. Berlin-Leipzig: Akademie, 1954, s. 924-927.

¹⁶⁷ SCHAUBER, V. – SCHINDLER, H. M. *Rok se svatými*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994, s. 596, 597.

života současné společnosti. Její rozhodnutí ji nepřivedlo do konfliktu s královskou rodinou, ale právě naopak k posílení vzájemných vztahů a podpoře její zakladatelské činnosti.

Bratr král Václav I. jí daroval pozemek na pravém vltavském břehu, poblíž kostela sv. Haštala¹⁶⁸. Místo vybrané pro stavbu bylo v té době již osídleno řemeslníky a taviči železa. Nový klášter byl situován na samém obvodu města při jeho severovýchodním okraji a to z důvodu, že posláním řádu bylo působit mezi těmi nejchudšími vrstvami obyvatelstva.

Václav I. asi roku 1232 přivádí do právě nově zakládané části města řád menších bratří, kteří se usazují u sv. Jakuba.¹⁶⁹ Je třeba si uvědomit, že řád menších bratří byl už rozdělen na dva proudy. Na konventuály a na bratry přísnější observance. U sv. Jakuba byli menší bratři konventuálové,¹⁷⁰ zřejmě většinou německé národnosti. Anežka si ale pozvala Na František nové bratry, kteří patřili k přísnějšímu proudu.¹⁷¹

Františkáni čili menší bratři (minorité) chodili mezi lid a jejich původní snahou bylo sloužit nejchudším vrstvám obyvatelstva. Pojmenování jsou podle zakladatele sv. Františka z Assisi, který v roce 1208 založil společenství, jehož příslušníci žili v duchu chudoby prvních apoštolů. Nejdůležitějším posláním je pro ně život podle evangelia.¹⁷² Navraceli se k způsobu života prvotní církve. V roce 1212 založila obdobné společenství žen a dívek Klára,¹⁷³ dcera ze šlechtické rodiny z Florencie. Rozhodujícím impulsem k jejímu rozhodnutí bylo osobní setkání s Františkem. Cítila, že klášterní život takový, jaký v té době existoval, není cesta pro ni.

Ve sv. Damiánu tak vzniká nová řeholní rodina. Je to zcela nové pojetí klášterního života, neexistuje zde rozdělení na chórové sestry (z urozených rodin) a sestry laičky (dívky z prostých vrstev). Všechny sestry jsou si rovny a všechny se stejně podílí na práci i na modlitbách. Tímto společenstvím byla Anežka silně ovlivněna a toužila, aby něco podobného vzniklo právě v našich podmínkách. Pokud by vstoupila do kteréhokoli kláštera u nás, vždy by tam byla považována za urozenou osobu a její život

¹⁶⁸ PELZBAUEROVÁ, Věra. *Dějiny částí Prahy jako dějiny farních obvodů*. Praha: Volvo Globator, 2008, s. 378, 379. Jméno sv. Haštal je českou verzí latinského jména Castullus. Byl to významný římský patricij, žijící na přelomu 3. a 4. století. Odmítl se vzdát křesťanství a byl za to odsouzen k smrti.

¹⁶⁹ VANIČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí koruny české, svazek II*. Praha: Paseka, 2000, s. 390.

¹⁷⁰ JIRASKO, Luděk. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha: Klášter premonstrátů na Strahově, 1991, s. 53. Konventuálové souhlasili se zmírněním řehole na základě nových privilegií – vystavených konventů, kterými se liší od bratří dávající přednost životu v poustevnách.

¹⁷¹ Byli to spirituálové.

¹⁷² FELDERR, Hilarin. *Ideály sv. Františka Serafinského*. Praha: Řád kapucínů, 1948, s. 11-24.

¹⁷³ BARTOLI, Carlo. *Svatá Klára. Žena mezi mlčením a pamětí*. Praha: Vyšehrad, 2004. Zakladatelka řádu Ordo S. Clara (Klarisky), nar. r. 1194 v Assisi, zemřela 11. srpna 1253 v S. Damiano.

by se nijak zvlášť nezměnil. Žila by sice plně duchovním životem, ale v dostatku a blahobytu. Anežka ale toužila po opravdové změně. To pro ni představoval prostý františkánský způsob života.

Patrně roku 1232 se podařilo Anežce založit špitál sv. Františka. Ten byl v blízkosti kostela sv. Haštala a po dvou letech byl přemístěn na Poříčí za kostel sv. Petra. Špitální dotace byla rozšířena o statky, které odkoupila královna Konstancie u řádu německých rytířů u sv. Petra Na Poříčí a bratr Přemysl markrabě moravský daroval špitálu obec Rakšice. Výnos z obce byl dán k potřebám špitálu.¹⁷⁴

Provoz špitálu mělo na starosti laické bratrstvo. Z části výnosu špitálu měl být zajištěn i život kláštera. Posláním špitálu bylo poskytnutí útočiště pro poutníky, ale hlavně pro lidi, kteří byli vyřazeni ze společnosti. Žebráci, tuláci a další chudáci nacházeli ve špitálu záchranu a nemuseli spát na ulici. Špitál jim poskytoval přístřeší a nejnужnější jídlo. Mimo tento špitál začala Anežka na Františku stavět mužský klášter menších bratří a ženský klášter klarisek. Na toto dílo věnuje celé své věno. Stavba kláštera musela postupovat velmi rychle, protože už 21. března 1234 jej přijal král Václav I. pod svou královskou ochranu.¹⁷⁵ Udělil klášteru a špitálu veškeré svobody, exempce a privilegia, která do té doby příslušela jen kostelu vyšehradskému.¹⁷⁶

Pro první etapu stavby kláštera je ještě typické míšení pozdně románských prvků s prvky gotickými. Novému gotickému slohu patří už klenební systém. Touto stavbou se do Čech dostává jihofrancouzská gotika.

Dnem vstupu Anežky do kláštera a složením řeholního slibu by mohl být 25. březen 1234 v den Zvěstování P. Marie, jako další možnost připadají svatodušní svátky 11. června, kdy jsou přijímáni noví členové Františkova řádu. Anežčina obláčka se pravděpodobně neodkládala a konala se co nejdříve po vydání králova privilegia.¹⁷⁷

Pravděpodobně roku 1233 přicházejí do Čech první klarisky. V legendě se výslovně píše: „*Když přišlo pět sester řádu svaté Kláry z Tridentu, které jí byly na její žádost přizní Apoštolského stolce poslány, přijala je s velkou duchovní radostí a byly důstojně uvedeny do vzpomenutého kláštera*“.¹⁷⁸

¹⁷⁴ POLC, Jaroslav. *Svěťce Anežka Přemyslovna*. Praha: Česká katolická charita, 1988, s. 39-40.

¹⁷⁵ SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*. Praha: Odeon, 1989, s. 47. srovnej VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. *Anežka Přemyslovna*. Praha: Českomoravský kompas, 1940, s. 39,40. Jedná se o Privilegium Václava I. z 21. března 1234.

¹⁷⁶ Vyšehradský kostel a kapitula podléhaly přímo papeži, byly nezávislé na pražském biskupovi.

¹⁷⁷ SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*. Praha: Odeon, 1989, s. 50.

¹⁷⁸ NĚMEC, J. *Anežka Česká. Úcta a proces svatořečení*. Vídeň 1987, s. 73. Český překlad Legendy blah. Anežky České podle nejstaršího latinského rukopisu milánského od J.K. Vyskočila. Srov. VYSKOČIL, J.K. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*. Praha: Universum, 1934, s. 9-41.

Spolu s Anežkou vstoupilo do kláštera i sedm dívek z českých šlechtických rodin. Papež Řehoř IX. přikázal provinciálovi saské provincie minoritů,¹⁷⁹ aby ustanovil v klášteře Na Františku abatyši Anežku. Tato situace byla pro Anežku nepříjemná, toužila být jen prostou sestrou po vzoru své „učitelky“ Kláry. Odmítá, aby byla nazývána abatyší, a přijímá oslovení „starší sestra“¹⁸⁰. Anežka odmítá formální titul abatyše jako vyjádření moce a společenské prestiže, ale rozhodně neodmítá odpovědnost za chod kláštera a špitálu.

2.3 Boj o řeholi

Anežka složila řeholní sliby na původní dosud neschválené znění řádových pravidel, které přinesly sebou italské sestry.¹⁸¹ Toto vědomé přijetí původních zásad sv. Františka přichází v době, kdy jeho řád procházel vnitřními rozpory. Ty se projeví ve vztahu konventu menších bratří u sv. Jakuba ke klášteru Na Františku. Anežka se chtěla vymanit ze závislosti na minoritech svatojakubských a s tím spojeného uznání závaznosti benediktinské řehole pro její klášter. Napětí mezi oběma komunitami vzrůstalo a tak král Václav I. požádal, aby byl klášter Na Františku vzat v papežskou ochranu. Pražský biskup Jan obdržel dne 4. září 1234 od papeže list, ve kterém se mu nařizuje, aby nedovolil utiskovat klášter sv. Františka, který je pod právní ochranou a v majetku apoštolského stolce.¹⁸² Na jaře roku 1235 zasílá Anežka ke kurii žádost o papežskou konfirmaci statků, které darovala její matka Konstancie a Přemysl. Chtěla potvrdit, aby veškeré statky byly majetkem špitálu. Hlavním důvodem bylo uznání chudoby kláštera kurií. Další důvodem byla pravděpodobně obava z možnosti, že minorité svatojakubští by mohli mít zájem na získání vlastnictví špitálu.¹⁸³ Papež Řehoř IX. vyhověl její žádosti a připojuje špitál i s majetkem ke klášteru Na Františku.¹⁸⁴ Tato situace ji asi značně překvapila, tomu, čemu se nejvíce bránila, se stalo skutečností. Nicméně spolu s protekční listinou zaslal papež Řehoř IX. i bulu, *Religiosam vitam*,¹⁸⁵

¹⁷⁹ POLC, Jaroslav. *Světice Anežka Přemyslovna*. Praha: Česká katolická charita, 1988, s. 44. Jedná se o Jana z Piano dei Carpini.

¹⁸⁰ SCHAUBER, V. - SCHINDLER H. M. *Rok se svatými*. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994, s. 86. CDB III/1, č. 187, s. 233-234. V této listině je prvně zmínka o „starší sestře“.

¹⁸¹ BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974, s. 56.

¹⁸² SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*. Praha: Odeon, 1989 s. 51. Jedná se o listinu Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae III/1, 82, s. 88-89. Dále jen CDB.

¹⁸³ BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974, s. 64.

¹⁸⁴ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. *Anežka Přemyslovna*. Praha: Českomoravský kompas, 1940, s. 48. Poz. Bull. Fr. I. str. 171, č. 178.

¹⁸⁵ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. *Anežka Přemyslovna*. Praha: Českomoravský kompas, 1940, s. 48. Srovnej BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974, s. 64.

základní to privilegium, které kurie udělovala všem klášterům jejího řádu. Anežka se v této bezvýhodné situaci obrací o radu ke Kláře. Byl to pravděpodobně už druhý list, který si tyto světice vyměnily.

Jejich vzájemná korespondence začala patrně hned na počátku Anežčina působení v klášteře. V prvním listě se Klára upřímně těší z jejího rozhodnutí pro život v Kristu. Chválí Anežku, že zaměnila ženicha pozemského za nebeského. První list má tu zvláštnost, že Anežku ještě oslovuje „vy“, byla si vědoma urozenosti Anežky a jejího královského původu. První list byl rovněž hodně zdvořilostní.¹⁸⁶ Celkem se nám dochovaly jen čtyři listy¹⁸⁷ sv. Kláry Anežce, ale listů bylo zřejmě napsáno víc. Doručování listů pravděpodobně zajišťovali bratři, kteří každoročně odcházeli do Assisi na generální kapitulu.

Probíhala i čilá korespondence Anežky s papežem Řehořem IX. a jeho následníky. Korespondenci lze rozdělit do tří období: počátek byl po vstupu do kláštera, kdy Anežka usilovala o úpravu života ve svém klášteře Na Františku. Později ale jednala i v zájmu celého řádu, když se to týkalo otázek společných i ostatním klášterům. Byla to především řeholní pravidla a dodržování naprosté chudoby. Velkou podporu Anežka našla u Kláry, která ji na sklonku života nazývá „polovinou své duše“.¹⁸⁸ Anežka už v roce 1237 usiluje u papeže Řehoře IX. o schválení nové řehole. Je si vědoma, že dosavadní Hugolínská řehole¹⁸⁹ je nedostatečná a není vhodná v našich klimatických podmínkách. Tato řehole také předpokládá, že každý klášter vlastní nějaký majetek k zajištění obživy sester. To bylo v rozporu s pojetím františkánské chudoby. Anežčina žádost ani text řehole se nám ale nedochovaly. Německý historik Albert Hauck ve svých církevních dějinách konstatuje, že je pozoruhodné, že Anežka, dcera Přemysla Otakara I., tato privilegia nezískala.¹⁹⁰ Naopak Kláře se podařilo pro společenství sester

Touto bulou 25.7.1235 přijímá Řehoř IX. v právo i majetek, jakož i ochranu stolce apoštolského klášter a špitál sv. Františka, vystavěný na půdě, kterou král český a biskup pražský Jan postoupili církvi římské, jak je obsaženo v jejích zvláštních listech. Stanoví, aby řád neporušeně zachovával řeholi sv. Benedikta spolu s institucí řeholnic uzavřených u sv. Damiána v Assisi.

¹⁸⁶ VYSKOČIL, J.K. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*. Praha: Universum 1934, s. 58.

¹⁸⁷ Tamtéž s. 58,59. Nejpravděpodobnější datování 1. listu je r. 1235-1236. V prvním listě ještě Anežku oslovuje „vy“ a v druhém už „ty“. První list je velmi odlišný od ostatních. Klára v něm blahopřeje k odmítnutí nabídek k sňatku a raduje se z toho, že si zvolila cestu k následování Krista.

¹⁸⁸ POLC, Jaroslav. *Světice Anežka Přemyslovna*. Praha: Česká katolická charita, 1988, s. 50.

¹⁸⁹ Roku 1219 píše kardinál Hugolín de Conti pro řádové sestry životní pravidla „Formula vitae“. Text je velmi podobný benediktinské řeholi. Hugolín se roku 1227 stal papežem Řehořem IX.

¹⁹⁰ HAUCK, Albert. *Kirchengeschichte Deutschlands*. B IV. Berlin-Leipzig: Akademie, 1954, s. 426.

u sv. Damiána získat privilegium chudoby („privilegium paupertatis“)¹⁹¹ už papežem Inocencem III.

Po neschválení návrhu řehole Anežka žádá o zmírnění postních předpisů a možnost používat v zimě kožešiny a obuv. To bylo důležité hlavně pro italské sestry, které nebyly na místní zimy zvyklé. Dále se jednalo o osobní privilegium pro Anežku, kde ji papež pětkrát do roka dovolil navštěvovat v choru klášterního kostela mši svatou a vidět celebrujícího kněze. Obojí privilegium jí bylo povoleno papežem v dubnu 1237.¹⁹²

Další dvě listiny, které Anežka obdržela od papeže, se týkaly majetkového odloučení obou pražských ústavů,¹⁹³ čímž vlastně Řehoř IX. dovolil klášteru „Na Františku“ nemajetnost, o kterou Anežka tak dlouhou dobu usilovala. Zároveň byly papežem potvrzeny výsady a znovu ustanovil řeholní pravidla. Papež Řehoř IX. povýšil bratrstvo pražského špitálu na samostatný řád¹⁹⁴ s řeholí sv. Augustina.¹⁹⁵ Tato řehole bylo pro bratrstvo mnohem výhodnější a nebyla tak přísná ohledně vlastnění majetku. Anežka si byla vědoma, že pro zdárný chod špitálu je zapotřebí pravidelných příjmů.

V dalších letech bylo stálou snahou Anežky schválení jí navržené řehole. Všechny své pokusy ohledně schválení řehole konzultovala s Klárou, dovídáme se to z Klářiných listů. Ve svém třetím listě, který byl napsán roku 1238, Klára vyjadřuje opakovaně svou nesmírnou radost z Anežčina počínání. „*Vím, že tímto šlechetným následováním chudého a pokorného Ježíše Krista doplňuješ nedostatky moje i mých sester.*“¹⁹⁶ Nicméně papež zamítl její návrh bulou „*Angelis gaudium*“¹⁹⁷ vydanou 11. května 1238 v Lateránu a také zprostil Anežku a její sestry slibu zachovávat Františkova řeholní pravidla, která nebyla církevně schválena.

¹⁹¹ POLC, Jaroslav. *Svěťice Anežka Přemyslovna*. Praha: Česká katolická charita, 1988, s. 47. Bylo to někdy v letech 1215-1216.

¹⁹² SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*. Praha: Odeon, 1989, s. 81. CDB III/1, č. 156, s. 189-190.

¹⁹³ Tamtéž s. 81. Pozn. CDB III/1, č. 159, s. 193-195

¹⁹⁴ JIRÁSKO, Luděk. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha: Klášter premonstrátů na Strahově, 1991, s. 35. Řád se vyvinul z laického špitálního bratrstva. Jedná se o řád Křížovníků s červenou hvězdou. Na žádost Anežky přibyla v roce 1252 do znaku řádu křížovníků šesticípá červená hvězda. Tímto znakem se český řád odlišil od jiných špitálních řádů.

¹⁹⁵ SCHAUER, V. – SCHINDLER, H. M. *Rok se svatými*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1994, s. 446-448. Z řehole, kterou Augustin napsal ve svém dopise č. 211 pro ženský klášter v Hippu, se v průběhu staletí vyvinuly četné společnosti augustiniánů, jejichž pojetí spočívá na tzv. augustiniánské řeholi.

¹⁹⁶ NĚMEC, J. *Anežka Česká. Úcta a proces svatořečení*. Vídeň 1987, s. 134. Český překlad Čtyř listů sv. Kláry blahoslavené Anežce od J.K. Vyskočila. Srov. VYSKOČIL, J.K. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*. Praha: Universum, 1934, s. 53-60.

¹⁹⁷ SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*. Praha: Odeon, 1989 s. 82. Pozn. CDB III/1, č. 190, s. 237-239.

Po neúspěchu se schválením nové „reformované“ řehole se Anežka pustila do rozšiřování kláštera. Hlavním důvodem bylo vhodné ubytování menších bratří. Ti zatím našli azyl v dřívějším špitále. Tak vznikl prototyp sdruženého dvojkláštera, který byl v souladu se zásadami Františka. Potřebné finance na vybudování nového mužského konventu Anežka získala od svého bratra, který ji daroval újezd Přeštice. Ten prodala kladrubskému klášteru a tak mohla začít výstavba.

Zdalo by se, že Anežka bude zaměstnána jinými starostmi, než aby opětovně žádala o schválení některých změn v předepsané řeholi. Anežka využila okamžiku, kdy byl zvolen nový papež Inocenc IV.¹⁹⁸ a vyslala k němu poselstvo s další žádostí o změnu řehole. Žádost byla opět zamítnuta.¹⁹⁹ Papež Inocenc IV., ale připojil ještě další listinu, ve které dovolil sestrám úlevy v postech a odívání vzhledem k drsnému klimatu. Dále vyjmenoval celou řadu svátků, které sestry mohou slavit a být osvobozeny od postu.

2.4 Působení Anežky do její smrti roku 1282

Roku 1249 se klášter Na Františku dostává do středu zájmu, dochází zde k výjimečné události, kdy král Václav I. je v klášterním kostele sv. Františka znovu korunován jako jediný král země. Klášter Na Františku je svědkem historické události usmíření otce Václava I. se synem Přemyslem.

V době, kdy je už klášter sester Na Františku dokončen a jeho existence je zajištěna konventem menších bratří, se Anežčina pozornost obrací ke špitálu. Vybírá pro něj nové místo u Juditina mostu. Dne 21. května 1252 byl slavnostně položen základní kámen nového špitálu spolu s kostelem sv. Františka.²⁰⁰ Anežka ve svých bohuľibých snahách našla velkou podporu u svého bratra krále Václava. Ten roku 1253 umírá, ve stejném roce Anežku opouští i její milovaná přítelkyně a rádkyně Klára. Stalo se to 11. srpna 1253, před svou smrtí posílá Anežce poslední nám dochovaný čtvrtý list²⁰¹ „*Anežce, polovici duše mé a srdečného milování obzvláštní schránce*“. Přátelství mezi Klárou a Anežkou mělo vliv i na dotváření řehole. Tato řehole je v některých bodech otevřenější než Františkova potvrzená řehole z roku 1223. Jedná se zvláště o možnost nošení teplejšího oblečení.²⁰² S touto situací měla už zkušenost Anežka, protože sestry z Itálie

¹⁹⁸ MAXWELL-STUART, P.G. *Papežové život a vláda*. Praha: Svoboda, 1998, s. 114. Inocenc IV. 1243-1254.

¹⁹⁹ SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*. Praha: Odeon, 1989, s. 103. Pozn. CDB IV/1, č. 30, s. 108-110.

²⁰⁰ Tamtéž s. 121.

²⁰¹ VYSKOČIL, J.K. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*. Praha: Universum, 1934, s. 63

²⁰² Sv. Klára z Assisi, Řehole sv. Kláry, kap. II., in: Františkánské prameny II., Český Těšín 1994, s. 215.

těžko snášely naše chladné zimní období. Další věcí je jiné chápání vztahu k penězům než v řeholi Františkově,²⁰³ která přijímání peněz zakazuje. Tento prvek v Klárině řeholi překvapí, snad byl ovlivněn radou a zkušenostmi Anežky. V Klárině řeholi v VIII. Kapitole se objevuje poznámka „*Když některé sestře její příbuzní nebo jiní lidé něco pošlou, má abatyše dovolit, aby to dotyčná dostala. Když to sestra potřebuje, může to použít, jinak to má v lásce předat potřebné sestře. Kdyby jí poslali peníze, má ji abatyše po poradě s rádkyněmi sama zaopatřit to, co potřebuje.*“²⁰⁴ Smrtí Kláry skončila tak dlouho diskutovaná otázka řádových pravidel. Anežka se dovídá, že dva dny před úmrtím Kláry papež Inocenc IV. schválil její řeholi pro klášter u sv. Damiána. Tím se otevřela cesta i pro schválení této řehole pro Anežčin klášter Na Františku. Papež Inocenc IV. v roce 1254 umírá a na jeho místo nastupuje kardinál Raynald de Segni, který přijímá jméno Alexander IV. Ten byl velkým příznivcem medikantských²⁰⁵ řádů a zvláště obdivovatel františkánských ideálů. Ale i přes tento jeho příznivý náhled nevychází hned jednotlivým klášterům vstříc ohledně změny řehole. Teprve roku 1259 se dostává této výsady klášteru Panso. Tato událost zajisté povzbudila Anežku, která požádala papeže Alexandra IV. o schválení této řehole i pro pražský klášter.²⁰⁶ Papež ji vychází vstříc a posílá roku 1260 opis buly Inocencovy i pražskému klášteru.²⁰⁷ Pražští minorité zajisté sledovali celou dobu Anežčinu snahu o získání Klářiny řehole s nelibostí. K úplnému rozchodu mezi nimi došlo roku 1260, kdy se Anežce podařilo získat pro svůj klášter schválení řehole, a kdy péče o hmotné potřeby sester přešla z minoritů u sv. Jakuba na almužníky. Vážné důsledky Anežčina rozhodnutí pro chudobu se projevily až po smrti Přemysla Otakara II. r. 1278 v bitvě na Moravském poli. České království se dostalo do područí Rudolfa Habsburského. Syn Přemyslův, král Václav II., byl teprve sedmiletý a poručnictví nad ním bylo svěřeno na pět let jeho bratranci Otovi Braniborskému. Ten využil své moci k bezohlednému plundrování země. Tato situace vyvrcholila roku 1282 hladomorem. Anežka viděla nesmírné pokoření své dynastie a celého království, které za jejího mládí patřilo k těm

²⁰³ Františkánské prameny I. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1982, s. 25. Kapitola 4. Že bratři nemají přijímat peníze.

²⁰⁴ Sv. Klára z Assisi, Řehole sv. Kláry, kap. VIII, in: Františkánské prameny II., Český Těšín 1994, s. 221.

²⁰⁵ Medikantský řád – znamená žebravý řád. Patří mezi ně např. augustiniáni, dominikáni, bosí karmelitáni, františkáni, minorité a další.

²⁰⁶ BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974, s. 103. Srovnej VYSKOČIL, J.K. *Blahoslavená Anežka Česká Kulturní obraz svěťice XIII. století*, Praha: Universum, 1933, s. 242.

²⁰⁷ Tamtéž.

nejslavnějším. Klášter Na Františku nyní zakoušel velkou bídu a chudobu. V této neutěšené době Anežka 2. března²⁰⁸ 1282 umírá. Pohřeb vykonal jeden z bratří mužského kláštera sv. Františka. Zde se měla naplnit její předpověď: „že to bude prostý bratr bosák, který jí prokáže poslední službu“.²⁰⁹ Rakev Anežčina byla pravděpodobně uložena v kapli Panny Marie a to pod dlažbou před oltářem.²¹⁰ Pod oltářem byli pochováni jen kanonizovaní světci, panovníci či představení kláštera měli určená místa před nebo vedle oltáře.

Anežčin celý život byl úsilím o zdokonalování vlastní duše a vyprošování milosti pro své blízké. Byla „obětí smíru“ pro svůj přemyslovský rod. Může se nám dnes zdát až nepochopitelné, proč vedla tak přísný asketický život. Byl to její způsob jak smýt viny svých drahých a získat pro ně Boží požehnání.

²⁰⁸ BERAN, Josef. Blahoslavená Anežka Česká. Řím: Křesťanská akademie, 1974, s. 146. J. Beran se přiklání k datu 6. března.

²⁰⁹ Tamtéž s. 153.

²¹⁰ Tamtéž s. 155-7.

3. Anežka Česká v legendách

Důležité svědectví o životě Anežky podávají legendy. Legendou by vlastně neměl být nazýván nejstarší dochovaný latinský životopis Anežčin, protože je historicky nejvěrnější.²¹¹ K tomuto názoru se přiklání Jaroslav Polc.²¹² Legenda byla sepsána knězem z kláštera sv. Františka v Praze. Pochází tedy z bezprostředního okolí Anežčina. Samotní bratři, kteří pečovali o hmotné zabezpečení sester, tak měli možnost získat věrohodné informace od těch sester, které ještě Anežku pamatovaly.²¹³ Naopak novější latinské životopisy, které z této Legendy přímo či nepřímo čerpaly, dostali název Vita I. a Vita II.

Legendu u nás poprvé latinsky vydal s kritickým rozbořem Jan Kapistrán Vyskočil v roce 1932 a rok po té vyšel i její český překlad. Legenda byla sepsána pro připravované svatořečení Anežky, pravděpodobně mezi léty 1319-1328, z podnětu poslední Přemyslovny Elišky, Anežčiny praneteře. Tato Legenda upadla v zapomnění a byly známy jen pozdější životopisy z ní čerpající. Zachoval se i staročeský překlad pořízený patrně v polovině XIV. století a vydaný s úpravami v roce 1666²¹⁴ v Praze. Latinský rukopis²¹⁵ z počátku XIV. století pocházející z Prahy a blízký originálu objevil v roce 1896 v Miláně Achille Ratti, archivář ambroziánské knihovny a pozdější papež Pius XI. V roce 1915 objevil další latinský rukopis Walter Seton²¹⁶ v Bamberku, a vedle něho několik německých překladů. V roce 1931 byl nalezen třetí rukopis v dalmatském Šibeniku. Autorem Legendy byl zřejmě františkánský kněz přísnějšího směru, žijící v konventu sv. Františka v Praze, patrně kaplan kláštera klarisek, který Anežku už osobně nepoznal. Legenda je velmi příbuzná Celanově Legendě sv. Kláry svým stylem i obsahem, což je dáno duchovní spřízněností obou světic. Jan Kapistrán Vyskočil ve svém rozboru uvádí: že pisatel tím, že napodobuje životopis sv. Kláry, dává Anežce ráz své doby, vtěluje do Anežčina života její myšlenky k událostem té doby.²¹⁷

²¹¹ POLC, Jaroslav. *Svěťice Anežka Přemyslovna*. Praha: Česká katolická charita, 1988, s. 144.

²¹² Tamtéž. Jaroslav Polc se narodil 1929 v Chicagu. V roce 1932 se s rodiči vrací zpět do Prahy, studuje na gymnáziu a po maturitě v roce 1948 odjíždí do Ameriky. Studium na koleji sv. Prokopa v Illinois a po té na Papežské lateránské univerzitě. Od roku 1963 působí v Římě jako ředitel knihovny Papežské Lateránské univerzity.

²¹³ Tamtéž s. 144.

²¹⁴ BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974, s. 296-297, 299. Jedná se o Rukopis Krumlovský, zachovaný ve vydání Plachého z r. 1666. Jiří Plachý, jezuita a ředitel tiskárny pražského Klementina a také kazatel u sv. Salvátora.

²¹⁵ Tamtéž s. 248, 299. Jedná se o Rukopis Milánský.

²¹⁶ POLC, Jaroslav. *Svěťice Anežka Přemyslovna*. Praha: Česká katolická charita, 1988, s. 146. Srovnej BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974, s. 248-249.

²¹⁷ VYSKOČIL, J.K. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*. Praha: Universum, 1934, s. 93.

Dále se nám dochoval zlomek veršovaného staročeského životopisu Anežčina, který je nyní znám jako „Chebské zlomky“. Josef Beran připouští, že předlohou pro toto dílo byla původní Legenda.²¹⁸

Před objevením latinského původního textu Legendy byla vlastně jediným zdrojem informací o Anežce tzv. Vita I. Byla to společná práce jezuity Bollandy²¹⁹ a jeho žáků, kteří se snažili zveřejnit všechny dostupné životopisy svatých a jiné doklady, a snažili se je seřadit podle jejich svátků v roce. Jejich druhý svazek „*Acta Sanctorum Martii*“ právě obsahuje latinský životopis Anežky. Ten byl podle předmluvy vypsán z rukopisu, jenž se nacházel v jezuitské koleji v pražském Klementinu a jejíž přepis jim zaslal P. Jan Tanner.²²⁰ V Klementinu byl vlastně opis prastarého rukopisu kostela Pražského. Při srovnání textu Vita I. s latinskou Legendou, je zřejmé, že neobsahuje nic nového, spíše Legendu zkracuje. Bollandisté neznali text Latinské Legendy.²²¹

Další legendou je Crugerova legenda, která byla zřejmě vydána před rokem 1668.²²² Legendu sestavil pražský jezuita Jiří Cruger ze dvou českých rukopisů. Jedná se o rukopis Velislavův a Krumlovský. Josef Beran se domnívá,²²³ že rukopis Velislavův je český překlad latinského životopisu z rukopisu kostela Pražského. Veleoslav byl děkan kapituly svatovítské a byl ctitelem českých patronů. Tento pramen je nazýván Vita II. Crugerova legenda byla vydána v „*Acta Sanctorum*“ pravděpodobně jako kanonizační legenda. Charakter legendy je úřední a vědecký a věnuje hodně prostoru Anežčiným zázrakům. Pro proces kanonizace bylo uvedení zázraků jednou z nejdůležitějších oblastí působení světce.

3.1 Klasifikace životopisů Anežky

Josef Beran rozdělil, na základě svého zkoumání obsahu legend, životopisy do dvou skupin, a to A a B.

Za originál skupiny A považuje latinský rukopis Pražského kostela, který roku 1663 poslal Tanner redakci bollandistů (*Acta SS Boll.*).

²¹⁸ BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974, s. 296.

²¹⁹ Jean Bolland – jezuita (1596-1665), on a jeho spolupracovníci byli vydavateli životopisů svatých, které pod jménem *Acta Sanctorum* vycházely od roku 1643. Je to dílo, na němž se pracuje již tři staletí, ale doposud není dokončené.

²²⁰ Joannes Tanner S. J. nar. 1623 v Plzni, zemřel 8.11. 1694. Do řádu jezuitského vstoupil r. 1641. Jeho životopis napsal Martin Hruška, Paměti města Plzně.

²²¹ BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974, s. 248.

²²² KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká*. Brno: L. Marek, 2001, s. 234.

²²³ Tamtéž str. 294

Skupinu B reprezentuje Legenda, kde autor také čerpal ze záznamů Na Františku. Tato skupina je pestřejší.

Originál původní Legendy vznikl později po roce 1334 a Legenda byla také dvakrát doplňována, v letech 1337 a 1339. Záznamy ve Vita I. jsou střízlivé a bez příkras a jsou i po stránce historické přesnější. Vita I. byla brzy přeložena do češtiny, důvodem proč asi nebyla tak rozšířena, je její zdánlivé strohé vypravování. To je odvislé od účelu ke kterému byla určena (kanonizaci Anežky). Proto zřejmě nebyla tak oblíbená u řeholnic a širších vrstev, které si potrpěly na jiný způsob vyprávění o životě svatých. Spojitost řádu křížovnického se vznikem Vita I. nelze přímo dokázat, ale je jisté, že pisatel měl k tomuto řádu určitý vztah. Křížovníci²²⁴ jako první u nás z vděčnosti ke své zakladatelce slavili její svátek nepřetržitě od XIV. století.

²²⁴ JIRÁSKO, Luděk. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha: Klášter premonstrátů na Strahově, 1991, s. 35. Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou se vyvinul z laického špitálního bratrstva, založeného roku 1233 Anežkou Přemyslovnou. 1237 papež Řehoř IX. povýšil bratrstvo na řeholní řád. 1252 se řád usadil u paty Juditina mostu, sem byl přenesen i řádový špitál, zvaný špitálem sv. Františka z Assisi.

3. Blahořečení a svatořečení

Kult svatých přejímají křesťané ze židovství ve 2.-3. století a po vítězství křesťanství v římském impériu ve 4. století do křesťanského kultu svatých pronikly i pohanské prvky. Po celé první tisíciletí se kult křesťanských světců ustanovoval formou svatořečení. Tento akt probíhal liturgickým aktem přenesení ostatků mučedníka či vyznavače z místa původního hrobu do oltáře nebo k oltáři, čímž bylo zahájeno jeho uctívání. V průběhu 11. a 12. století se tento liturgický akt svatořečení pozvolna měnil na právní akt tzv. kanonizace. Toto kanonizační právo si vyhradili papežové, tedy římsí biskupové. Tento akt měl podobu již právního procesu. Proces kanonizace byl odlišný od předchozího aktu svatořečení, zahrnoval výsledky svědků a písemné zachycení celého průběhu řízení. Od pontifikátu papeže Inocence III.²²⁵ platilo, že ke kanonizaci jsou nutné nejen posmrtné zázraky, ale i dobré skutky za života. Tyto dva základní předpoklady v podstatě platí dodnes. Do kodexu církevního práva bylo roku 1234 zahrnuto výhradní právo papeže na kanonizaci. Kanonizační proces ustanovený ve 12.-13. století se neustále zpříšňoval a spolu s centralizací církevní moci uplatňoval papežský stolec v Římě větší kontrolu kultu svatých. Od roku 1555 převzala kanonizační procesy Kongregace posvátných obřadů, která i od roku 1625 provádí beatifikační procesy. Papež Sixtu V.²²⁶ pověřil povinností vést beatifikační a kanonizační proces Kongregaci pro bohoslužbu. Urban VIII.²²⁷ zakázal veřejný kult osob, které nebyly církví prohlášeny za blahoslavené či svaté. Výjimkou byla úcta k osobám, která je nepamětná a trvá déle než 100 let.

Další zpřísnění došlo v polovině 18. století za papeže Benedikta XIV.,²²⁸ který vydal významné pojednání o beatifikaci služebníků Božích a kanonizaci blahoslavených. Zavedl také pojmy ekvipotentní (rovnomocná) beatifikace a ekvipotentní kanonizace pro případy, kdy papež písemným rozhodnutím přikáže uctívat světce v celé církvi. Takové rozhodnutí má stejnou platnost jako slavnostní kanonizace, kterou papež vyhláší většinou v bazilice sv. Petra v Římě. Stejný postup platí i u ekvipotentní beatifikace, která je fakticky potvrzením kultu (*confirmatio cultus*). Tento případ se týkal i naší Anežky, která neměla žádnou slavnostní beatifikaci.

Beatifikace je předstupeň kanonizačního procesu, je to vlastně povolení kultu na konkrétním místě, v konkrétní komunitě nebo s určitým omezením. Před jméno

²²⁵ Inocenc III. papežem 1198-1216.

²²⁶ Sixtu V. papežem 1585-1590.

²²⁷ Urban VIII. Papežem 1623-1644.

²²⁸ Benedikt XIV. papežem 1740-1758.

světcovo se může psát beatus, beata - blahoslavený/á. Kanonizace představuje univerzalitu, příkaz a neodvolatelnost. Když papež někoho vyhlásí za svatého, tím prikazuje jeho kult a uctívání v celé univerzální církvi.²²⁹

Roku 1917 byl vydán kanonizační kodex, kde byly zapracovány předchozí ustanovení. K další změně v procesu kanonizace došlo při reformě kanonického práva roku 1983. Kanonizace Anežky České byla nelehkým procesem, který se pokusíme nastínit v následujících podkapitolách.

4.1 První pokus o svatořečení

O akt svatořečení Anežky se prvně pokusila Eliška Přemyslovna kolem roku 1328. O tomto kroku se zmiňuje Petr Žitavský²³⁰ ve své Kronice Zbraslavské.²³¹ Eliška podnícena duchem zbožnosti pro přemnohé skutky a zázraky Anežčiny, předložila úřední žádost o svatořečení Anežky papeži Janu XXII.,²³² který tehdy sídlil v Avignonu. Legenda vypravuje, že „*Eliška královna česká, třetí noc po porodu druhorozeného, byla náhle stížena velmi vážnou nemocí, takže pro prudkost bolestí ani ty, které dříve znala, nepoznávala*“.²³³ Eliška měla v této krizové situaci učinit slib, jestliže se uzdraví, učiní všechny možné kroky, aby Anežka byla prohlášena svatou. Josef Beran toto tvrzení zpochybňuje a upozorňuje na záznamy ve Zbraslavské Kronice. Tam Petr Žitavský velmi svědomitě zaznamenával všechna narození Eliščin dětí. U většiny porodů byl také přítomen a tak je zvláštní, že by se vůbec o tomto slibu nezmínil. Kronika Zbraslavská je věrohodným pramenem ohledně života Elišky Přemyslovny.²³⁴ Ani Vita I. se o nějakém slibu Eliščině nezmiňuje.

Zázrakem asi bylo i uzdravení prvorozeného syna Elišky a Jana Lucemburského Václava Karla roku 1317. Jeho záchrana v dětství je připisována právě přímluvám k Anežce. Josef Beran soudí, že právě ony přímluvy sester z kláštera Na Františku, které se na Anežku s prosbami obracely, aniž by věděly, že je chlapec nemocný, ho zachránily.²³⁵ Tak vznikla další zmínka o Eliščině slibu postarat se o to, aby byla Anežka kanonizována.

²²⁹ <<http://www.apha.cz/tiskove-zpravy/kanonizacni-proces-v-minulosti-a-dnes/?textVersion=1&date=2010-3-1>> [cit. 2011-03-28]

²³⁰ Petr Žitavský kaplan opata zbraslavského Konráda, od roku 1310 stále doprovázel Elišku. Roku 1316 byl zvolen opatem.

²³¹ Kronika Zbraslavská byla psána v letech 1334-1338 a zpráva o akci Eliščině je v II. knize Kroniky.

²³² Jan XXII. Papežem od r. 1316-1334. Zavedl administrativní reformy pro posílení vlády a dekretů.

²³³ BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974, s. 186.

²³⁴ Tamtéž s. 187.

²³⁵ Tamtéž s. 206.

Eliščin osobní a rodový zájem byl asi podnětem ke snaze o svatořečení Anežky. Eliška se soustředila na památky a ostatky příslušející jejímu rodu. Dalším motivem pro její rozhodnutí se věnovat práci na procesu svatořečení bylo i její neutěšené rodinné a politické postavení. Hledala útěchu ve zbožnosti a kult svatých ostatků se jí stal skutečnou vášní. Eliška připravila tři doporučující dopisy a čekala na sepsání života a zázraků (*conscriptio vitae miraculorum*). Podle Petra Žitavského to byly prosebné listy od tří prelátů, měšťanů a královny.

Tento neúspěšný pokus o svatořečení Anežky určitě ovlivnila smrt královny Elišky, další příčinou byla zřejmě nepřítomnost pražského biskupa Jana IV. z Dražic, který byl právě v té době vyšetřován v Avignonu pro podezření z kacířství a další osudová krize minoritského řádu s papežem Janem XXII. Tato krize vyvrcholila právě roku 1328 tím, že generál řádu Michal Cesena spolu s Ludvíkem Bavorským zvolili z řádu františkánského vzdoropapeže.²³⁶ Celý proces svatořečení byl málo připraven a rovněž nepřítomnost biskupova byla považována za formální chybu. Do značné míry to bylo i postavení samotné královny Elišky, která už v té době neznamenalala tolik ve veřejném životě.

4.2 Druhý pokus o svatořečení

Druhý pokus o Anežčino svatořečení vyšel od sester klarisek Na Františku, které se nenechaly odradit neúspěchem Elišky Přemyslovny, a samy se snažily, aby se proces svatořečení zdařil. Dovídáme se o tom z listu abatyše klarisek, že sestry jménem svým poslaly žádost i Legendu přímo papeži Benediktu XII.²³⁷ Tuto událost můžeme zařadit do doby mezi léty 1337 -1339. Setry samozřejmě poslaly Anežčino životopis, v němž byly popsány její vlastnosti, jak byla „*pokorná a skromná, poslušná, čistá, přísná v umrtvování, soucitná, trpělivá, horlivá v modlitbě a vroucí v lásce, a jakými zázraky byla oslavena za živa, při umírání a po smrti*“²³⁸

²³⁶ Tímto vzdoropapežem byl Mikuláš V., ten po roce utekl z Říma do Avignonu a poddal se Janovi XXII. Papež nebyl pomstychtivý a dovolil Mikulášovi dožít v ústraní papežského paláce.

²³⁷ BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie 1974, s. 198-199. Poz. papež Benedikt XII. zvolen papežem 1334. Působil jako cisterciácký mnich, zemřel r. 1342.

²³⁸ Tamtéž s. 199. Nebyla to Vita I., ale Legenda.

3.3 Karel IV. a jeho pokus o svatořečení Anežky

O tom, že také Karel IV. se pokoušel o Anežčinu kanonizaci, nám vypráví Kronika Marignolova.²³⁹ V roce 1353, kdy Marignola navštívil Prahu, byla už Anežka všeobecně uznávána za svatou. Marignola ji ve své kronice přiřadil k národním světcům té doby. Ale ani žádost českého krále a císaře svaté říše římské Karla IV. nebyla vyslyšena. Papež Inocenc VI.²⁴⁰ byl zaneprázdněn jinými záležitostmi. Měl přirozené sklony stát se asketickým reformátorem a musel čelit tlaku kardinálů, kteří usilovali o omezení papežské moci. Jeho reformátorský program se týkal klášterních řádů, je zřejmé že podporoval dominikány a k františkánským spirituálům byl zvláště přísný. Proto ani veškerá snaha Karla IV. nevedla k cíli. Karel věnoval svou pozornost i hrobům českých patronů. Proto nepřekvapí, že se zajímal i o ostatky Anežky. Sestrám bylo doporučeno, aby ostatky Anežčiny daly do vyzděného hrobu pod oltářem. Byl tak upraven hrob Anežčin v kapli Pany Marie, do něhož byly její ostatky uloženy i s listinami.²⁴¹ Později husitské války znemožnily pokusy o dosažení svatořečení. Toto období přineslo určité překážky týkající se Anežčina hrobu a jejích ostatků. Klášter Na Františku byl vydrancován a setry našly útočiště v Panenském Týnci.²⁴²

4.4 Potvrzení úcty a povolení oficia a mše svaté

V sedmnáctém a osmnáctém století bylo hlavním problémem nalezení hrobu Anežky. Tohoto úkolu se ujal sestra klarisky, které se roku 1624 vrátily do Prahy z Panenského Týnce a našly klášter zpustošený. Teprve roku 1643 komise Ferdinanda III. našla v kapli Panny Marie pod oltářem hrob se skříňkou, v níž byly nějaké pozůstatky.²⁴³ Pravděpodobně se jednalo o ostatky některé urozené osoby, která v klášteře přebývala. A tak ani s tímto nálezem nebyla komise spokojená. Protože se tělesné ostatky Anežky s jistotou nenalezly, tak byl proces kanonizace pozastaven. Po ukončení třicetileté války se o procesu svatořečení začalo opět znovu mluvit. Dokazuje to dopis²⁴⁴ císaře Leopolda I. kardinálu Piovi, doložený potvrzením kláštera klarisek a prohlášením

²³⁹ NĚMEC, J. *Anežka Česká. Úcta a proces svatořečení*. Vídeň: 1987, s. 39. Jan Marignola františkánský biskup, Karel IV. jej pozval do Čech, a vyzval jej, aby napsal světovou kroniku, a vložil do ní kroniku českou. R. 1354 byl Marignola jmenován biskupem v Bisignano, kde v letech 1354- 1362 napsal tuto kroniku a poslal ji Karlovi v r. 1362.

²⁴⁰ MAXWEL-STUART, P.G. *Papežové život a vláda*. Praha: Svoboda, 1998, s. 132. Inocenc VI. (1352-1362).

²⁴¹ BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974, s. 207.

²⁴² Tamtéž s. 208.

²⁴³ KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká*. Brno: L. Marek, 2001 s. 234.

²⁴⁴ Tamtéž s. 204. Dopis byl napsán 24. listopadu 1679.

převora křížovníků.²⁴⁵ Ani tento pokus nebyl úspěšný a papež Inocenc XI.²⁴⁶ žádosti nevyhověl.

V devatenáctém století se rozvinula otázka beatifikace Anežky. U beatifikace bylo nutné prokázat, že sto let před dekrety papeže Urbana VIII., to je před rokem 1534, už byla Anežka ctěna jako blahoslavená.²⁴⁷ V Praze se k tomu konal řádný informační proces. Byl zahájen 23. ledna a skončil 2. listopadu 1872.²⁴⁸ Komisi jmenoval pražský arcibiskup F. Schwarzenberg. Velkou zásluhu na celém procesu svatořečení je připisována i Janu Dremlovi děkanu ve Sloupnici u Litomyšle. Tento muž byl hluboce naplněn láskou a úctou k Anežce. Jan Dremel byl původem Němec, ale česká svěťice ho zcela okouzila svou zbožností a laskavostí. Zasílal mnoho dopisů i do ciziny, aby tam pro Anežku získal úctu a přízeň. Sepsal také Anežčin životopis v Blahověsti roku 1863.²⁴⁹ Předsedou komise při informačním procesu byl světící biskup Průcha jako delegovaný soudce. V hodnosti tzv. fiskálního promotora byl kanovník Tersch a dále byli přítomni úředníci pražské arcibiskupské kurie, Hoffer ve funkci notáře a Bureš jako tzv. kursor. Probíhaly výslechy svědků, byli předvoláni i odborníci, aby posoudili stáří jednotlivých literárních děl sepsaných před rokem 1534. Dále byli přizváni odborníci na výtvarné umění, aby posoudili stáří obrazu, který je u křížovníků v Praze a je na něm znázorněna svěťice Anežka. Při zakončení informačního procesu v Praze prohlásil biskup Průcha: „*Že služebnice Boží Anežka od nepamětných dob, a to před rokem 1534, jímž začíná století Urbanské, těšila se zejména v této diecési veřejně úctě církevní, a že tato úcta, i přes ona velmi těžká léta bouří husitských nikdy nebyla přerušena, ani podstatně zmenšena, ba naopak, když později v Čechách církev znovu nabyla míru a pokoje, a i v poslední době, byla zvýšena a až na naše časy šťastně se udržela, proto není překážky, proč by nemohla být přisouzena mezi případy, vyňaté ze zákazů dekrety sv. paměti papeže Urbana VIII. vydaných. Tak jsem prohlásil já, Karel František Průcha, biskup z Joppe, delegovaný soudce*“.²⁵⁰ Soudní spisy pak byly odeslány kongregaci obřadů do Říma. Bylo k nim připojeno i 26 prosebných listů. První dva podepsala sama císařovna Marie Anna.²⁵¹ Další listy byly od českých, moravských a

²⁴⁵ BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974, s. 207.

²⁴⁶ Inocenc XI. papežem 1679-1689.

²⁴⁷ BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974, s. 218.

²⁴⁸ NĚMEC, J. *Anežka Česká. Úcta a proces svatořečení*. Vídeň: 1987, s. 40.

²⁴⁹ VYSKOČIL, J.K. *Blahoslavená Anežka Česká. Kulturní obraz svěťice XIII. století*. Praha: Universum 1933, s. 307. Srovnej BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974, s. 214-215.

²⁵⁰ BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974, s. 225-226.

²⁵¹ NĚMEC, J. *Anežka Česká. Úcta a proces svatořečení*. Vídeň: 1987, s. 40.

slezských biskupů, katedrálních kapitul, kolegiálních chrámů českého království, řádových kněží, pražských řeholnic a od šlechticů a dam z vyšší společnosti.²⁵²

Na základě dokladů shromážděných při informačním procesu vydala kongregace obřadů 28. listopadu 1874 výnos, kterým potvrdila uctívání blahoslavené Anežky. Papež Pius IX.²⁵³ jej schválil 3. prosince téhož roku. Nějakou dobu ještě trvalo, než byl schválen Anežčin liturgický svátek. Předcházela tomu žádost arcibiskupa, kardinála Schwarzenberga, kterou podal i jménem ostatních biskupů a velmistra křížovníků s červenou hvězdou. Kongregace obřadů povolila 20. března 1875 modlitební hodinky a mši svatou k Anežčině počtě na den 2. března. To bylo schváleno nejen pro pražskou arcidiecézi, ale i pro křížovnícký řád.²⁵⁴

4.5 Proces kanonizace Anežky

Vhodnou příležitostí k zahájení jednání o svatořečení blahoslavené Anežky bylo její 650. výročí úmrtí v roce 1932. K posílení a oživení její úcty přispěly i zveřejněné nejstarší doklady o světici. Jak už bylo výše řečeno roku 1896 byl objeven milánský rukopis, ten se stal základem kritické práce J. K. Vyskočila: *„Blahoslavená Anežka Česká – kulturní obraz světice XIII. století“*, která právě vyšla k výročí jejího úmrtí. Další překvapivý objev učinil K. Stošič v minoritském klášteře v Šibeniku roku 1930. V této době začínají být posílány do Říma žádosti o Anežčino svatořečení. Za tímto cílem se vytvořilo rozsáhlé společenské hnutí, jak duchovních tak i laiků, kteří se snažili tento proces všemožně podpořit. Dokazují to tisíce podpisů a četné prosebné listy.²⁵⁵ V roce 1927 posílá žádost velmistr křížovníckého řádu J. Vlasák, v roce 1935 žádá i pražský arcibiskup Karel Kašpar²⁵⁶ spolu s celým biskupským sborem. Toto úsilí přerušila druhá světová válka. Arcibiskup Josef Beran roku 1947 svěřil spolu s provinciály obou větví františkánských a s velmistrem křížovníků celou záležitost řádu minoritů.²⁵⁷ Generální kapitula Minoritů, zaslala papeži Piovi XII.²⁵⁸ roku 1948 žádost o svatořečení blahoslavené Anežky České. O dva roky později 6. ledna 1950 se

²⁵² NĚMEC, J. *Anežka Česká. Úcta a proces svatořečení*. Vídeň: 1987, s. 40-41.

²⁵³ Pius IX. papežem 1846-1878

²⁵⁴ NĚMEC, J. *Anežka Česká. Úcta a proces svatořečení*. Vídeň: 1987, s. 45, srovnej BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974, s. 243-244.

²⁵⁵ Tamtéž s. 49.

²⁵⁶ KETTNER, Jiří. *Dějiny pražské arcidiecéze v datech*. Praha: Zvon, 1993, s. 188. Karel Kašpar arcibiskupem 1931-1941, r. 1935 jmenován papežem Piem XI. kardinálem.

²⁵⁷ POLC, Jaroslav. *Světice Anežka Přemyslovna*. Praha: Česká katolická charita, 1988, s. 164.

²⁵⁸ Pius XII. papežem 1939-1958. V roce 1950 vyhlásil svatý rok, zformuloval nauku o nanebevzetí Panny Marie.

arcibiskup Beran obrací na papeže Pia XII. jménem biskupů Čech, Morava a Slovenska se stejnou žádostí.²⁵⁹ Celou záležitost, však zpomalila ještě tehdy platná podmínka ke kanonizaci, a to bylo nalezení těla blahoslavené. Jednání o svatořečení obnovil kardinál, arcibiskup pražský František Tomášek²⁶⁰ v únoru 1983. Odpověď přišla velmi brzo 24. března od prefekta Posvátné kongregace pro svatořečení kardinála Petra Pallaziniho. Podle pokynů prefekta bylo zapotřebí připravit tzv. „*Positio de virtutibus*“.²⁶¹ Vedle těchto historických důkazů o ctnostném životě je ještě zapotřebí jednoho zázraku učiněného na přímluvu Anežky.²⁶² Z doložených případů jsou nejznámější dvě uzdravení na přímluvu blahoslavené Anežky. První případ je z roku 1937 z Turzovky na Slovensku a další mimořádné uzdravení se stalo v Praze roku 1941.²⁶³ Pražský arcibiskupský ordinariát vyzval zvláštním oběžníkem všechny věřící v zemi o duchovní podporu celého procesu svatořečení. Byla složena modlitba, kterou se věřící modlili v kostelech při devítidenní pobožnosti konané od 22. do 30. dubna 1984.

Vrátíme se na okamžik ještě do roku 1950, kdy páter Šimon Zuska OFM,²⁶⁴ který byl v té době přítomen v Římě na zakončení svatého roku, se dozvídá, že Anežčiny ostatky by měly být ve Španělsku v klášteře Escorial.²⁶⁵ V roce 1952 po obdržení všech potřebných povolení, se dostává do Escorialu, tam za hlavním oltářem se nachází nějakých osm tisíc ostatků. Nakonec se podaří nalézt tu správnou skříňku, označenou „*Of Beate Agnes Pragenzis*“. Ve skřínce se nalézá ostatek její spodní čelisti. Náš přední antropolog Emanuel Vlček se vyjádřil, že ostatek je malý na to, aby bylo možné vykonat důsledná porovnání s kosterními pozůstatky jiných Přemyslovců. V roce 1987 požádal kardinál Tomášek španělského krále Juana Carlose I., zda by mohl v souvislosti s předpokládaným svatořečením Anežky darovat část ostatku z majetku královského kláštera v Escorialu pro katedrálu sv. Víta v Praze. Ze vzájemné korespondence vyšlo najevo, že už v roce 1982 byla předána část relikvie (jediný zachovaný zub) Josefu Novotnému provinciálovi křížovníků pro Rakousko a Německo. Dne 4. května 1988

²⁵⁹ POLC, Jaroslav. *Svěťice Anežka Přemyslovna*. Praha: Česká katolická charita, 1988, s. 164

²⁶⁰ František Tomášek arcibiskupem 1977-1991. Papež Pavel VI. ho 24.5. 1976 jmenoval kardinálem. Byl neohroženým bojovníkem za lidská práva a náboženskou svobodu.

²⁶¹ *Positio de virtutibus* – pojednání o ctnostech.

²⁶² POLC, Jaroslav. *Svěťice Anežka Přemyslovna*. Praha: Česká katolická charita, 1988, s. 164-165.

²⁶³ NĚMEC, J. *Anežka Česká. Úcta a proces svatořečení*. Vídeň: 1987, s. 55.

²⁶⁴ OFM (Ordo Fratrum Minorum) člen františkánského řádu.

²⁶⁵ EL Escorial – klášter a královské sídlo sv. Vavřince z El Escorialu. Nechal jej postavit španělský král Filip II. na paměť vítězství Španělska nad Francií. Stavba vznikla mezi roky 1563-1564. Citováno z : BURY, John. Escorial. In PARKIN, Neil. *Sedmdesát divů světové architektury a stavitelství*. Slovart, 2003.

pak převor augustiniánského kláštera v Escorialu s odvoláním na královský souhlas posílá diplomatickou poštou ostatek kloubního výstupku dolní čelisti.²⁶⁶

Dlouho očekávaná chvíle nastala v neděli 12. listopadu 1989 v bazilice sv. Petra ve Vatikánu. Obřad začal v půl desáté příchodem papeže Jana Pavla II., který byl doprovázen četnými kardinály a biskupy. Spolu s Janem Pavlem II. koncelebroval mši svatou kardinál František Tomášek a za polskou stranu primas polský Jozef Glemp. Kanonizační obřad uvedl kardinál Angelo Felici, který byl prefektem Kongregace za svatořečení. Přečetl krátký životopis obou budoucích svatých, neboť s Anežkou byl kanonizován i polský bratr Albert. Po té kardinál požádal papeže o kanonizaci. V deset hodin pět minut přednesl papež Jan Pavel II.²⁶⁷ kanonizační formuli, čímž byla Anežka Přemyslovna vyhlášena za svatou. Této historické události celonárodního významu se v Římě zúčastnilo na deset tisíc poutníků z Československa. Anežka byla první českou světící od roku 1720, kdy byl kanonizován sv. Jan Nepomucký. Kanonizace Anežky má až symbolicky duchovní rozměr, přichází krátce poté, co kardinál Tomášek a s ním všichni biskupové Čech a Moravy vyhlásili v České provincii desetiletý program duchovní obrody národa. Rok 1988 byl prvním rokem duchovní obnovy a byl svěřen pod ochranu blahoslavené Anežky. Datum Anežčiny kanonizace je důležité i pro to, co ji bezprostředně následovalo. Snad nikdy v českých dějinách nedošlo k svržení totalitního systému bez použití násilí. To patří bezesporu k zázrakům, na kterých měla svatá Anežka zásluhu.

²⁶⁶ Internetový zdroj <http://www.sfr.cz/stranky/poutnik_detail.aspx?id=987> [cit. 2011-05-27]

²⁶⁷ Jan Pavel II. papežem 1978-2005. Vlastním jménem Karol Wojtyła, dříve arcibiskup krakovský.

5. Zhodnocení osobnosti Anežky České a její doby

Letošní rok byl vyhlášen za rok svaté Anežky České. Pražský arcibiskup Dominik Duka ho oficiálně zahájil dne 2. března 2011 bohoslužbou v kostele sv. Františka u Karlova mostu. Oslavy vyvrcholí výstavou o sv. Anežce, která bude v Anežském klášteře otevřena v pátek 25. listopadu 2011. Rokem svaté Anežky si připomeneme 800 let od jejího narození.²⁶⁸ Dalo by se konstatovat, že Anežka a její život je pro nás stále inspirující a má i po tolika staletích nám co sdělit. Záleží jen na nás, jak přijmeme její odkaz.

Anežka žila v době, kdy většinou za dívky a ženy rozhodoval někdo jiný, zpravidla otec nebo manžel. Anežka ale byla žena, která se uměla rozhodovat sama, i když do jisté míry byla svázána dobovými pravidly a jako královská dcera a členka mocného a vlivného rodu byla součástí jeho politické strategie. Dar víry ji dal ale odvahu jít svou vlastní cestou. Měla nepochybně výhodu, že pocházela z královského rodu a tak se ji dostalo i náležitého vzdělání. Anežka byla inteligentní a sebevědomá žena, která se neuzavírala okolnímu světu, vyznačovala se širokým politickým i kulturním rozhledem. Její duše byla otevřena všem vrstvám tehdejší společnosti. Jejím očím nezůstala ukryta ani bída těch nejnuznějších. Její soucítění s bližními a láska k nim musela být nesmírná. Ona svým životem skutečně naplňovala Boží přikázání: „*Miluj svého bližního jako sám sebe*“. To je zřejmé z jejích zásluhných činů, které vykonala a jejím obětováním se za druhé. Ale aby toho všeho dosáhla, musela být i nesmírně zdatnou diplomatkou. Uměla pro svoji bohu libou práci nadchnout celý královský rod a získat jejich podporu. Anežka aktivně zasahovala i do politické situace, opakovaně urovnávala spory mezi svým bratrem Václavem I. a jeho synem Přemyslem Otakarem II. Vrcholu národního uznání pak došla v tragické době bídy a drancování po bitvě na Moravském poli. Tehdy zde stála jako jediná duchovní a mravní autorita, jediná naděje a záštita. Zvláštním způsobem pak utěšuje a povzbuzuje národ v těžkých chvílích.

Anežka se vzdala dobrovolně všech výhod plynoucích z postavení královské dcery, vzdala se všeho majetku, života v přepychu a šla sloužit potřebným. Vybrala si ten nejchudší řád podle vzoru sv. Františka a sv. Kláry, aby tam naplnila své poslání.

Anežka byla kanonizována 12. listopadu 1989, nemůže být pouhou náhodou, že pouze za několik dní došlo v naší zemi k událostem, které dramatickým způsobem změnily politickou a společenskou situaci a vytvořily podmínky pro svobodný život našeho

²⁶⁸ Pokud budeme brát v úvahu za rok narození Anežky rok 1211.

národa. Tato práce je psána po více než dvaceti letech od těchto událostí a ukazuje se, že vzniklý potenciál nebyl využit nejlepším způsobem a hodnotová kritéria byla pokřivena. Lidé, kteří působili po roce 1989 ve vládnoucích strukturách, prosazovali vznik „standardní“ občanské společnosti fungující na principu svobody jedince a řídící se striktně tržními principy. Přesvědčení, že neviditelná ruka trhu vše spolehlivě zařídí a povede společnost správným směrem se stalo zaklínadlem, které začalo být široce přijímáno. Není divu, že v takovéto atmosféře se postupně stával jediným kritériem úspěchu finanční profit. Občasné nesmělé názory, že po listopadu 89 u nás vznikla unikátní situace, kterou by bylo možné využít pro vznik svobodné společnosti založené více na duchovním rozměru, byly bagatelizovány a označovány za snahu omezit osobní a ekonomickou svobodu jednotlivce. Tak se stalo, že dvacet let po té, co kardinál Tomášek vyhlásil rok 1988 za rok duchovní obrody a co byla v roce 1989 kanonizována Anežka česká, žijeme sice ve formálně svobodné společnosti, ale nadvláda mamonu, honby za ekonomickým úspěchem dusí duchovní rozměr života téměř stejně, jako předchozí totalitární režimy.

Pražský arcibiskup Dominik Duka vyhlásil rok 2011 za rok svaté Anežky. Mělo by být cílem věřících všech křesťanských církví využít této příležitosti a seznamovat s jejím příkladem a odkazem široké vrstvy společnosti. Vždyť Anežka pocházela z nejvyšších královských kruhů, ona zajisté mohla prožít život bezstarostně a v největším přepychu, nicméně si zvolila cestu úplně jinou, zvolila si cestu dobrovolné chudoby a bezvýhradné služby potřebným. Tím se pro současnou generaci může stát inspirací a příkladem víc než kterýkoliv z našich národních světců.

Seznam použité literatury

Prameny:

Františkánské prameny I. *Slova našeho svatého otce Františka*. Řím: Velehrad Křesťanská akademie, 1982. 978 s.

Františkánské prameny II. Český Těšín: Cor Jesu, 1994. 382 s.

VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry*. Praha: Universum, 1934. 96 s.

Odborná literatura:

BARTOLI, Marco. *Svatá Klára: Žena mezi mlčením a pamětí*. Praha: Vyšehrad, 2004. 170 s. ISBN 80-7021-694-8.

BERAN, Josef. *Blahoslavená Anežka Česká*. Řím: Křesťanská akademie, 1974. 507 s.

FELDER, Hilarin. *Ideály sv. Františka Serafinského*. Praha: Řád kapucínů, 1948. 372 s.

HAUCK, Albert. *Kirchengeschichte Deutschlands*. B IV. Berlin-Leipzig: Akademie, 1954.

JANUSOVÁ, Jana. *Ženy kolem českých knížat a králů*. Ostrava: Amosium servis, 1991. 62 s. ISBN 80-85498-00-6.

KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin I*. Praha: Zvon, 1991. 332 s. ISBN 80-7113-004-4.

KOHUT, Vojtěch. *15 dní s Hedvikou Slezskou*. Brno: Cesta, 2001. 119 s. ISBN 80-7295-021-5.

KROFTA, Kamil. *Malé dějiny československé*. Praha: Orbis, 1947. 174 s.

KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká: Historický obraz ze 13. století*. Brno: L. Marek, 2001. 320 s. ISBN 80-86263-14-2.

NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./III. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I*. Praha: Jan Laichter, 1928. 1085 s.

NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I./IV. České dějiny, rozmach české moci za Přemysla II. Otakara*. Praha: Jan Laichter, 1937. 499 s.

- NĚMEC, J. *Anežka Česká: Úcta a proces svatořečení*. Vídeň: Druhé vydání, 1987. 154 s.
- PELZBAUEROVÁ, Věra. *Dějiny částí Prahy jako dějiny farních obvodů*. Praha: Volvox Globator, 2008. 457 s. ISBN 978-80-7207-676-5.
- POLC, Jaroslav. *Svěťice Anežka Přemyslovna*. Praha: Česká katolická charita, 1988. 165 s.
- SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*. Praha: Odeon, 1989. 404 s. ISBN 80-207-0046-3.
- VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny země Koruny české II. 1197-1250*. Praha: Paseka, 2000. 582 s. ISBN 80-7185-273-2.
- VAUCHEZ, André (Hrsg.) Die Konsolidierung der „Neuen Christenheit“ im 13. Jahrhundert. In *Die Geschichte des Christentums*. Band 5. Freiburg-Basel-Wien: Herder Verlag, 2010.
- VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. *Anežka Přemyslovna*. Praha: Českomoravský Kompas, 1940.
- VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Blahoslavená Anežka Česká: Kulturní obraz svěťice XIII. století*. Praha: Universum, 1933. 324 s.
- ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I. : Panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného středověku*. Praha: Svoboda, 1990. 361 s. ISBN 80-205-0099-5.

Encyklopedie:

- BURY, John. Escorial. In PARKIN, Neil. *Sedmdesát divů světové architektury a stavitelství*. Slovart 2003. ISBN 80-7209-462-9.
- Československá akademie věd. *Dějiny českého výtvarného umění I/1*. Praha: Academia, 1984. 397 s.
- JIRÁSKO, Luděk. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha: Klášter premonstrátů na Strahově, 1991. 173 s. ISBN 80-85245-11-6.
- KETTNER, Jiří. *Dějiny pražské arcidiecéze v datech*. Praha: Zvon, 1993. 251 s. ISBN 80-7113-079-6.
- MAXWELL-STUART, P.G. *Papežové život a vláda: od sv. Petra k Janu Pavlu II*. Praha: Svoboda, 1998. 240 s.

SCHAUBER, V. – SCHINDLER, H. M. *Rok se svatými*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994. 702 s.

Internetové zdroje:

<http://www.sfr.cz/stranky/poutnil_detail.aspx?id=987> [cit. 2011-05-27]

<<http://www.apha.cz/tiskove-zpravy/kanonizacni-proces-v-minulosti-a-dnes/?textVersion=1&date=2010-3-1>> [cit. 2011-03-28]